# Ο φασισμός θα επιζήσει της απαραίτητης καταδίκης

**του Φιλήμονα Πατσάκη**

Φτάνουμε στην τελική(;;) ευθεία για την δίκη της Χρυσής Αυγής μια πρώτη καταδίκη του ναζιστικού μορφώματος που ακόμα στιγματίζει την Ελληνική κοινωνία, φτάνουμε στην ευθεία της καταδίκης των άθλιων δολοφόνων, όμως φτάνει αυτό; Ο φασισμός δεν είναι μια απλή πολιτική επιλογή, ένα κόμμα που διεκδικεί κοινοβουλευτική επικράτηση, δεν είναι επικίνδυνος μόνο στον δρόμο και τις λαϊκές αγορές, αλλά αποτελεί μια θεώρηση του κόσμου και διαδεδομένες αντιλήψεις που ποτίζουν τον κυρίαρχο λόγο. Αλλά το κυριότερο αποτελούν εν δυνάμει κυβερνησιμότητα.

Μας θυμίζει ο Τραβέρσο στις “ρίζες της ναζιστικής βίας”. “Ο Χίτλερ ασφαλώς δεν διέθετε, ως το 1941, ένα πολύ ξεκάθαρο σχέδιο για την εξόντωση των Εβραίων και η «τελική λύση» ήταν το προϊόν μιας διαρκούς αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο ριζοσπαστικό αντισημιτισμό και τις περιστάσεις του πολέμου. Είναι αυτή η αλληλεπίδραση που θα γεννήσει τα στάδια, τις μορφές και τα μέσα του εκτοπισμού και της θανάτωσης των Εβραίων. Ακόμα και δίχως κεντρικό σχέδιο, ο εθνικοσοσιαλισμός είχε στην διάθεση του πολλά μοντέλα που δεν δίστασε να ακολουθήσει. Από την μια μοντέλα ιδεολογικά (ρατσισμός, ευγονισμός), πολιτικά, και ιστορικά (ιμπεριαλισμός και αποικιοκρατία), από την άλλη μοντέλα τεχνολογικά και κοινωνικά (εξορθολογισμός κυριαρχίας, ολοκληρωτικός πόλεμος, σκλαβιά) που όλα τους πήγαζαν από το ευρωπαϊκό πολιτιστικό πλαίσιο.” Όταν μιλάμε για ρατσισμό και ευγονισμό μιλάμε για πολύ διαδεδομένες αντιλήψεις και επιστημονικές πρακτικές εκείνο τον καιρό. Αντιλαμβανόμαστε τώρα ότι η απαραίτητη καταδίκη των δολοφόνων πρέπει να είναι απλώς ένα βήμα.

*Καθώς τα στρατόπεδα συγκέντρωσης έκαναν εκ νέου την εμφάνιση τους, καθώς ο ρατσιστικός λόγος έχει πιάσει στασίδι στα ΜΜΕ,*

*καθώς ένας άθλιος εθνικισμός παίρνει κεφάλι, καθώς οι κοινωνίες αποανθρωποποιούνται και η κατάσταση εξαίρεσης με διάφορες αφορμές γίνεται κανονικότητα, η μάχη αποκτά ευρύτερα χαρακτηριστικά. Η αστυνομία που μετά την φασιστική επίθεση στο Τυμπάκι επιτίθεται στους εργάτες γης μετανάστες στην ίδια περιοχή, η επίθεση των πραιτοριανών του Χρυσοχοΐδη στους αναρχικούς που έβγαζαν ναζιστικά σύμβολα από το κέντρο της θεσσαλονίκης λέει πολλά για την ιδεολογική και πολιτική ατζέντα του σήμερα.*

Και κάπου εκεί η εικόνα των ανθρώπων που προσπαθούν να βρουν καταφύγιο στο νεκροταφείο μετά το κάψιμο της Μόρια. Άνθρωποι που βρίσκουν αποκούμπι μόνο σε ένα νεκροταφείο είναι μια συμβολική σκηνή θανάτου του διαφωτισμού μας. **Καθώς η Μόρια παίρνει την θέση της ανάμεσα στις αποτρόπαιες στιγμές των στρατοπέδων συγκέντρωσης, νιώθουμε την αναλγησία του κράτους να αποδίδεται πλέον στον καθένα χωριστά. Μας ενημέρωσαν πρόσφατα ότι από τότε που ξεκίνησε το λεγόμενο μεταναστευτικό έχουν πεθάνει στην Μεσόγειο 20000 άνθρωποι.**Στατιστικές στεγνές και άμορφες. Όταν κυριαρχεί η αριθμητική και λέξεις όπως ροές, ο κυνισμός είναι δεδομένος.

Ερχόμαστε αντιμέτωποι με το “δικαίωμα να έχουμε δικαιώματα” της Άρεντ. Και όπως μας εξηγεί η ίδια σκεπτόμενη το ολοκαύτωμα ¨ο κόσμος δεν βρήκε τίποτα το ιερό στην αφηρημένη γυμνότητα του να είναι κανείς άνθρωπος¨. Ας δημιουργήσουμε εμείς ένα φραγμό σε αυτή την γυμνότητα. Ο Λέβι θα σκεφτεί πολύ πάνω στο τι σημαίνει να παραμείνεις άνθρωπος και εκεί πάνω στα αποκαΐδια της Μόρια η ερώτηση του “σκεφτείτε αν αυτό είναι ο άνθρωπος” δείχνει την περιπλοκότητα της.

**Αυτό που διακυβεύεται στο στρατόπεδο είναι η σχεδόν βιολογική διεκδίκηση της συμμετοχής στο ανθρώπινο είδος. Κοιτάμε στα μάτια την δημιουργία της απελπισίας. Ειδήσεις για ναυάγια, νεκροί ξεβρασμένοι σε κάποια παραλία, τάφοι χωρίς όνομα, περνάνε στα ψιλά των εφημερίδων. Η ζωή είναι πλέον το φθηνότερο πράγμα στον κόσμο, ένα ολόκληρο σύστημα**

**αποανθρωποποίησης.** Η φωτιά στην Μόρια ήρθε μετά από πολλά προειδοποιητικά σήματα να μας θυμίσει ότι είμαστε πλέον οι δεσμώτες, ο άνθρωπος με την στολή. Και μέσα από τα σύρματα ο μετανάστης κατοικεί εκτός συμβολαίων παύει να έχει πρόσωπο, δεν βρίσκεται πουθενά, δεν είναι καν ο άλλος, δεν είναι τίποτα.

> *Το στρατόπεδο ζητά μια οριστική κατάργηση, θέτει λοιπόν μια ερώτηση. Πως τίθεται πολιτικά και υλικά μια πολιτική που θα έχει ως βάση το οριστικό τέλος του αποκλεισμού ως βασικής πολιτικής συγκρότησης; Η φασιστική ιδεολογική συγκρότηση επιζεί εκεί, στις απλές φράσεις αποτίμησης της αντιμετώπισης των μεταναστών, στην αποδοχή ότι η φυλακή είναι η καλύτερη λύση για όλους, στην αποδοχή ότι μια εθνοφυλακή μπορεί να βοηθήσει στην κακόβουλη εισβολή στων Έβρο, στην παραδοχή μας ότι ελευθερία και υγεία είναι δύο έννοιες που συγκρούονται και πρέπει να οριοθετηθούν εκ νέου.*

Στα άθλια πρόσωπα των κατηγορουμένων μελών της Χρυσής Αυγής βλέπουμε μια ανάγκη, την ανάγκη της απόλυτης και κατηγορηματικής καταδίκης τους. Όμως η ποινική καταδίκη δεν φτάνει, πρέπει από εκεί και πέρα να επιτεθούμε στους άξονες που τρέφουν το φίδι.

Η επίθεση στις μορφές αλληλεγγύης, στα κοινωνικά δικαιώματα και μια προσπάθεια ολικής απορρόφησης του δημόσιου χώρου από τον ιδιωτικό και τον κρατικό τομέα θέτουν επί τάπητος τον κίνδυνο για την απόλυτη εξαφάνιση της ίδιας της πολιτικής ως ανταγωνιστικής πολλαπλότητας υπέρ μιας μονότονης διαχείρισης των πραγμάτων και των υπάρξεων. Επειδή η σύγχρονη διαχείριση δεν θα είναι μονότονη αλλά επικίνδυνη, οφείλουμε να διερευνήσουμε όλες εκείνες τις συνθήκες όπου οι μορφές αλληλεγγύης θα αποτελέσουν την μαγιά για την νέα πολιτική συγκρότηση. Για να μετατραπούν η οργή και η αγανάκτηση σε εφαλτήριο συγκρότησης μιας συλλογικής άρνησης και αντίστασης, θα πρέπει να υπάρξει μια συνολική μάχη ενάντια στον φόβο και μια αντίστοιχη κίνηση συγκρότησης των ορισμών εκ νέου. Η βουβή

απελπισία θα ψάχνει ηγέτες. Υπάρχει όμως και η κίνηση που θα ψάχνει την ενεργή συγκρότηση των εννοιών της αλληλεγγύης, της αξιοπρέπειας, της ανάδυσης του αυτενεργού ανθρώπου.

**Ο θάνατος του φασισμού θα είναι μια πολύπλοκη και επίπονη διαδικασία. Ας αρχίσουμε με τα απλά να είμαστε όλοι στις 7/10 στο εφετείο, για το πρώτο βήμα.**

---

# Covid-19: Από την Ατομική στην Κοινοτική Ευθύνη

**του Αντώνη Μπρούμα**

## Ατομική Ευθύνη & Πανδημία

Από την έναρξη της πανδημίας η κυβέρνηση επικαλείται την ατομική ευθύνη για τη συμμόρφωση με τα αντιφατικά της μέτρα κατά του ιού, τα οποία νομοθετεί με καταιγιστικούς ρυθμούς. Η επίκληση στην ατομική ευθύνη είναι αποκύημα της φιλελεύθερης ιδεολογίας της κυβέρνησης. Σύμφωνα με την ιδεολογία αυτή, οι κοινωνίες απαρτίζονται από άτομα, η ευθύνη για τα κοινωνικά φαινόμενα κατανέμεται ατομικά και τα κοινωνικά προβλήματα επιλύονται με αναγωγή στο άτομο.

Ο φιλελευθερισμός μπορεί να είναι χρήσιμος για την δικαιολόγηση και διαιώνιση της υπάρχουσας κοινωνικής συνθήκης. Η αναγωγή των πάντων στο άτομο είναι ικανή βάση για τον ισότιμο καταμερισμό ευθυνών, αποκρύπτοντας έτσι τις κοινωνικές ανισότητες, όπως την ασυμμετρία ισχύος, πόρων και δυνατοτήτων για το άλλως δύνασθαι πράττειν. Κυρίως όμως μεταθέτει την ευθύνη για κάθε κοινωνικό ζήτημα στο αφηρημένο άτομο,

βγάζοντας λάδι τις ευθύνες των δομών κυριαρχίας και συγκροτώντας ένα εν τοις πράγμασι ανεύθυνο για τα πάντα. Αποτελεί έτσι εισιτήριο για την απραξία και την διαιώνιση του υπάρχοντος.

Εντούτοις, το πρόβλημα με τον φιλελευθερισμό είναι ότι αποτελεί παραλλακτικό σχήμα για την κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτό καθιστά την επίκληση στην ατομική ευθύνη, εκτός από ανήθικο εργαλείο χειραγώγησης μιας ξεφτιλισμένης κυριαρχίας, και έναν αναποτελεσματικό τρόπο για τον περιορισμό της πανδημίας. Είναι αλήθεια ότι η επίκληση στην ατομική ευθύνη επενδύει στην εσωτερίκευση και αυτο-συμμόρφωση με τις κυβερνητικές επιλογές, θεωρητικά αυξάνοντας την κυβερνησιμότητα του πληθυσμού. Επειδή όμως δεν απευθύνεται σε μπάλες μπιλιάρδου αλλά σε ανθρώπινα όντα με νόηση και ροπή σε κοινωνικές αντιφάσεις, η ατομική ευθύνη φαντάζει ελάχιστα πειστική. Γιατί αν όλοι είμαστε εγωιστικά άτομα, που κοιτάμε την πάρτη μας, όπως από το πρωί ως το βράδυ μας εξαναγκάζει η εμπορευματική αγορά και το κράτος, τότε γιατί κάποιος νέος να λάβει μέτρα προστασίας, για να προστατεύσει γηραιότερους; Το σχήμα του φιλελεύθερου ατόμου, δηλαδή του κακομαθημένου κωλόπαιδού στο οποίο εκπαιδεύεται 24/7 και έχει ταυτίσει με την επιτυχία, του υπαγορεύει να διασκεδάσει χορεύοντας μέχρι το πρωί. Τέτοια ανεύθυνη στάση την δικαιολογεί κάλλιστα πάλι με την ατομική ευθύνη των γηραιότερων: ας λάβουν αυτοί μέτρα, για να μην κολλήσουν, δεν είναι δικό του θέμα.

Και έτσι ερχόμαστε στην ουσία της υπόθεσης.

> *Πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι η ατομική ευθύνη σε μία κοινωνία για την πάταξη της πανδημίας; Μίας πανδημίας, που περισσότερο από ποτέ δείχνει πως όλοι είμαστε ίσοι μπροστά στον θάνατο, διασυνδεδεμένοι μεταξύ μας λόγω τρόπου διάδοσης του ιού και εξαρτημένοι ο ένας από τον άλλο λόγω του μεγέθους του ιικού φορτίου στην κοινωνία μας, ανεξαρτήτως αν είμαστε φτωχοί ή πλούσιοι και πολίτες ή μετανάστες / πρόσφυγες. Ο συνασπισμός της κοινωνίας γύρω από την καραντίνα της κυβέρνησης τους πρώτους μήνες έδειξε τα κοινοτικά*

*αντανακλαστικά της Ελληνικής κοινωνίας, που παραμένουν εναργέστερα από άλλες κοινωνίες παρ' όλα τα παραμύθια του κεφαλαίου. Αυτό συνέβη γιατί το ένστικτο αυτοσυντήρησης σε συνδυασμό με το απόλυτο της αξίας της ανθρώπινης ζωής (που είναι άλλο ένα διαφοροποιό χαρακτηριστικό μας) λειτούργησε στο ανώτερο δυνατό επίπεδο, το κοινοτικό.*

Έγινε αντιληπτό και διαδόθηκε αστραπιαία πως πρέπει να τηρήσουμε μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης, για να μην συντριβούμε υπό το βάρος ενός ανύπαρκτου συστήματος υγείας, το οποίο μας έχει χαρίσει αφειδώς το Ελληνικό κράτος. Για ποια ατομική ευθύνη λοιπόν μας μιλάτε;

**Από την Συλλογική Ευθύνη και την Ευθύνη απέναντι στην Κοινότητα**

Υπάρχει πειστική απάντηση στην φιλελεύθερη ιδεολογία της ατομικής ευθύνης; Φυσικά και υπάρχει. Δεν θα την βρούμε όμως ούτε στο αντίπαλο δέος του φιλελευθερισμού, τον μαρξισμό, ούτε όμως στον στιρνερισμό, που άφησε ανεξίτηλο το στίγμα του στην αναρχική σκέψη και χαρακτηρίζει αρκετές από τις σύγχρονες ομάδες, που για κάποιον λόγο θέλουν να αυτοαποκαλούνται κληρονόμοι των μεγαλύτερων στιγμών της ανθρωπότητας στην ιστορία.

Για τους μαρξιστές και τους κομμουνιστές η ευθύνη για τα πάντα δεν μπορεί παρά να είναι αποκλειστικά συλλογική. Προφανώς ομονοούμε μαζί τους για τον κατ' αρχάς συλλογικό χαρακτήρα της ευθύνης. Μία κοινωνία δεν μπορεί ποτέ να γίνει αυτόνομη, δηλαδή να αγγίξει το απαύγασμα της ελευθερίας, αν δεν αναλάβει τις ευθύνες της. Η συλλογικότητα όμως είναι αρκετά ασαφής όρος, ώστε να αποσιωπά τη συζήτηση για το είδος και την ποιότητά της. Για μία ιδεολογία, όπως η μαρξιστική, πάνω στην οποία θεμελιώθηκαν τον 20ο αιώνα τα κράτη του μισού πλανήτη, η συλλογικότητα ιστορικά έχει αποδειχθεί ότι μάλλον εμπνέεται από το Ρουσσωικό γενικό συμφέρον, οδηγεί στην ισχυροποίηση του κράτους και σε μία διαλεκτική ατόμου / δομής, που υπό

προϋποθέσεις είναι ικανή να συντρίψει το άτομο. Έτσι, αντιλαμβανόμαστε ότι η αντιπαράθεση στην ατομική ευθύνη της κυβέρνησης από μαρξιστική σκοπιά δεν μας οδηγεί αναπόφευκτα στη δημοκρατία αλλά δύναται επίσης να καταλήγει σε ολοκληρωτικές ατραπούς ενός πανίσχυρου κράτους και ατόμων / απλών εκτελεστών.

Από την άλλη, ως προς τη δικαιολόγηση της λήψης μέτρων κατά της πανδημίας και σε αντιπαραβολή με την ατομική ευθύνη του φιλελευθερισμού οι πιο προωθημένοι στιρνεριστές της γενιάς μας θα μιλήσουν για την ευθύνη απέναντι στην κοινότητα. Η στιρνερική ιδεολογία πράγματι αναγνωρίζει τις ευθύνες του ατόμου έναντι της κοινότητας. Έχει όμως δύο σοβαρά λάθη, υπο-προϊόντα της αντι-διαλεκτικής φιλελεύθερων καταβολών σκέψης της, όπως δομήθηκε στην αυγή του 19ου αιώνα. Εκκινεί από ένα αφηρημένο αυτεξούσιο άτομο, που προϋπάρχει της κοινωνίας. Τα άτομα των στιρνερικών, όπως και το φιλελεύθερο άτομο, ξεκινούν από μία ιδεατή προκοινωνική κατάσταση για να δομήσουν από τα κάτω ελεύθερες συναθροίσεις, όπως αυτά επιθυμούν. Έτσι όμως οι στιρνερικοί υποκύπτουν στο δεύτερο λάθος, την ιδεολογία της διαρκούς αντιπαράθεσης του ατόμου με την κοινωνία, όπου καταπίεση καθίσταται κάθε υποψία κοινωνικού κανόνα. Ελλείψει κάποιας αντίληψης για την πραγματικότητα της διαλεκτικής ατόμου / κοινωνίας, οι στιρνερικοί αντιμετωπίζουν κριτικά -και σωστά- κάθε κυβερνητικό μέτρο προστασίας από την πανδημία, χωρίς ωστόσο να μπορούν να ξεπεράσουν το πρίσμα της ατομικότητας, πόσο μάλλον να σχηματίσουν μία δική τους αποδεκτή δέσμη μέτρων προστασίας. Η στιρνερική κοινότητα είναι τόσο εφήμερη όσο διαρκεί η απόλυτη συναίνεση όλων και καταρρέει με την πρώτη διαφωνία.

## Στην Κοινοτική Ευθύνη και την Δημοκρατία

Έχουμε όμως πειστικές απαντήσεις στην φιλελεύθερη ιδεολογία της ατομικής ευθύνης και αυτές περιστρέφονται γύρω από την πραγματικότητα της ζώσας κινητοποιούμενης κοινότητας. Περισσότερο από κάθε φορά, ο ιός δείχνει πως οι άνθρωποι

είμαστε διασυνδεδεμένοι μεταξύ μας και σε διαλεκτική σχέση με τις κοινοτικές και ευρύτερες κοινωνικές δομές, στις οποίες συμμετέχουμε και διαρκώς αναπαράγουμε. Στο μέτρο που έχουμε συνείδηση της διασύνδεσης αυτής και δεν μας έχει καταστήσει lost case η επιβολή φιλελεύθερων αξιών, λαμβάνουμε μέτρα ως κοινότητα και ασκούμε έμπρακτη κριτική, όπου απαιτείται, για μέτρα που επιβάλλονται από δομές έξωθεν αυτής. Η αναγνώριση της διαλεκτικής ατόμου / κοινότητας αλλά και ευρύτερα ατόμου / κοινωνίας, που προϋποθέτει η κοινοτική ευθύνη, θέτει αναπόφευκτα το ζήτημα της συμμετοχής, του τρόπου λήψης των αποφάσεων και, συνεπώς, της δημοκρατίας. Είμαστε λοιπόν με την κοινοτική ευθύνη απέναντι στις προκλήσεις της πανδημίας για τον πολιτικό και δημοκρατικό χαρακτήρα της, όπως είμαστε με την κοινωνική αντιεξουσία με ορίζοντα την άμεση δημοκρατία για μία αυτόνομη κοινωνία.

---

# ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ. Μία Κριτική Εισαγωγή.

## του Saul Newman

Για την Πολιτική θεολογία και μάλιστα σε σχέση με την κρίση της πανδημίας και τις πολιτικές επιπτώσεις συγκεκριμένα στο πως αντιλαμβανόμαστε την κυριαρχία, τις σύγχρονες σχέσεις εξουσίας και πως πρέπει να αντισταθούμε σε αυτούς τους νέους μηχανισμούς της
εξουσίας. Όπως αναφέρατε πριν, βασίζομαι στο πρόσφατο βιβλίο μου “Πολιτική θεολογία “ που κυκλοφόρησε περίπου πριν δύο

χρόνια.

Κατά την άποψη μου η παρούσα κρίση και ορισμένα από τα επείγοντα μέτρα που έχουν εφαρμοστεί, είναι σχετική με την Πολιτική θεολογία και ειδικά τον ισχυρισμό του Carl Schmitt στο έργο του "Η Πολιτική θεολογία " (1922), πως η ουσία της κρατικής κυριαρχίας είναι, όπως το ονομάζει, ένα "θαύμα της Εξαίρεσης".
Εκείνο που αποπειράται ο Carl Schmitt είναι να σχηματίσει ένα δομικό παραλληλισμό ανάμεσα σε θεολογικές και πολιτικές έννοιες, ιδιαίτερα στην αντίληψη της κυριαρχίας και τον τρόπο που η κυριαρχία ορίζεται έχοντας τη δυνατότητα να αναστείλει τη συνταγματική τάξη, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες και να επιβάλλει την κατάσταση έκτακτης ανάγκη. Ακριβώς αυτό, κατά τη γνώμη μου, είναι εκείνο που συμβαίνει τούτη την εποχή. Όπως θα γνωρίζετε, ο Giorgio Agamben έχει γράψει πάνω σε αυτό το θέμα και ορισμένα από τα μέτρα που εφαρμόζονται είναι χωρίς προηγούμενο ούτως ώστε να γινόμαστε μάρτυρες μίας περιόδου όπου έχουν πραγματικά θολώσει οι διαφορές ανάμεσα στις δημοκρατίες και τα ολοκληρωτικά καθεστώτα.

Η Πολιτική θεολογία αφορά στην πολιτική νομιμοποίηση και θεμελίωση της εξουσίας ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζεται ως μία ορισμένη αντίδραση στην εκκοσμίκευση που επιδιώκει να καλύψει το κενό που δημιουργήθηκε στη θέση του υπερβατικού, οπότε το επιχείρημα μου είναι πως ο θεολογικός κόσμος κατέρρευσε τον 16ο αιώνα και η πολιτική εξουσία και μάλιστα η κυρίαρχη πολιτική εξουσία, έρχεται να αντικαταστήσει την υπερβατική, στο κενό που δημιούργησε η απουσία της. Η ιδέα της πολιτικής κυριαρχίας ουσιαστικά έχει μορφοποιηθεί πάνω στην υπερβατική ισχύ του θεού και της εξουσίας του πάνω στον κόσμο και η οικονομική και τεχνολογική εξουσία λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο . Συνεπώς το πρόβλημα της πολιτικής και οικονομικής ισχύος έχει λιγότερο να κάνει με την εξουσία της θρησκείας και περισσότερο με τη σύγχρονη θρησκεία της εξουσίας.

**Πώς λοιπόν να αντιδράσουμε στο πρόβλημα της εξουσίας ? Τι δυνατότητες, ποιές δυνάμεις, μας είναι διαθέσιμες ώστε**

**να σταματήσουμε τον μηχανισμό της εξουσίας που μας ωθεί προς την καταστροφή ?**
Η απαίτηση για περισσότερη εκκοσμίκευση δεν μπορεί να αποτελέσει μία ικανή απάντηση στο πρόβλημα της Πολιτικής θεολογίας επειδή τούτη βασίζεται ακριβώς στην εκκοσμίκευση.
**Επομένως η άποψη μου είναι πως η εκκοσμίκευση εμπεριέχει μία θεολογική διάσταση, με άλλα λόγια, εμπεριέχει ίχνη του ιερού που ενσωματώνονται μέσα στις κοινωνικές δομές και θεμελιώνει νέες μορφές πολιτικής και οικονομικής εξουσίας που επιδιώκουν να συμπληρώσουν το κενό στη θέση που άφησε η θρησκεία. Ως απάντηση πρέπει να διερευνήσουμε την ιδέα της βεβήλωσης (βλασφημίας).**

Ο αναρχικός Jacques Ellul και ο Giorgio Agamben υποστηρίζουν πως η βεβήλωση συνδέεται και στηρίζεται πάνω στην έννοια του ιερού και πρόκειται για κάτι που επανα-καθαγιάζεται ή ιεροποιείται και πάλι.
Ο λατινικός όρος “profanus” κυριολεκτικά σημαίνει πριν ή έξω από το Ναό και κατέληξε να προσδιορίζει κάτι το οποίο είναι ανίερο ή και
μη-καθαγιασμένο, συνεπώς κάτι που δεν γίνεται δεκτό μέσα στο χώρο των ιερών τελετουργιών.

Ίσως μπορούμε να αντιληφθούμε τη βεβήλωση – βλασφημία – με έναν λίγο διαφορετικό τρόπο, δηλαδή με ό,τι εννοούμε με την εμπειρική γνώση που ανθίσταται στην θεολογική αφαίρεση και υπέρβαση και υπονοεί τον ανοιχτό νού και ένα συντονισμό με τον κόσμο. Εννοώ ένα ήθος επιμέλειας για όσα υπάρχουν και έναν ανοιχτό νού στη δυνατότητα να επανα-γοητευτούμε (ή/και να μαγευτούμε) από τον κόσμο.

**Αν η εκκοσμίκευση χαρακτηρίζεται από την εμπειρία της απογοήτευσης και όμως καταλήγει σε μία επαν-εκκοσμίκευση των τεχνικών, επιστημονικών οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων τότε ίσως ο μόνος τρόπος για να το αντιμετωπίσουμε και να δραστηριοποιηθούμε εναντίον της, είναι διά μέσω ενός σεβασμού των δυνατοτήτων που βρίσκονται στον κόσμο και συγκεκριμένα στον φυσικό κόσμο και στην πραγματοποίηση ενός ευρύτερου**

**ανοίγματος ή και με την ανάμειξη μας με τη φύση και τα φυσικά οικοσυστήματα που αποτελούν την αληθινή βάση της ζωής μας.** Ακριβώς αυτή η ανάμειξη με τα οικοσυστήματα εκφράστηκε με δραματικό τρόπο στην παρούσα κρίση πανδημίας.
Αναφέρομαι σε μία βέβηλη επανα-γοήτευση με τον κόσμο όμως αυτό δεν σημαίνει μία επιστροφή στην θεολογική υπέρβαση αλλά στην αναγνώριση της βαθιάς μας σύνδεσης και εξάρτησης με πολύπλοκα συστήματα, δίκτυα και διαδικασίες τα οποία δεν είμαστε ακόμα σε θέση να αντιληφθούμε πλήρως. Ταυτόχρονα νιώθουμε μία αφηρημένη αίσθηση έκπληξης και χαράς για τα μυστήρια της φύσης που δεν είμαστε ακόμα σε θέση να κατανοήσουμε ολοκληρωμένα.

Πρόκειται για την αναγνώριση των θεμελιωδών ορίων και περιορισμών της ανθρώπινης φύσης και την απόρριψη του ανθρωπισμού και του ανθρωποκεντρισμού που δεν οδήγησαν απλά στην διάχυτη καταστροφή και κατασπατάληση των φυσικών πόρων αλλά και στην αποξένωση από τη φύση.
Ο νεωτερισμός ισχυροποίησε τεχνολογικά μία ανθρωπιστική θρησκεία που λειτουργεί στην ίδια κατηγορία υπέρβασης όπως ο χριστιανισμός ή ο ιουδαϊσμός και το ισλάμ. Οπως ο θεός υπερβαίνει τον άνθρωπο έτσι και ο άνθρωπος με τη σειρά του υπερβαίνει και στέκεται πάνω από τη φύση. Το πρόβλημα εδώ είναι αυτή η αφαίρεση της βέβηλου κόσμου και των όντων τόσο των ανθρώπινων όσο και των μη-ανθρώπινων που τον κατοικούν. Από την άλλη μεριά για να κατανοήσουμε τον φυσικό κόσμο με έναν βέβηλο τρόπο ως έναν κόσμο που έχει τη δική του σημασία και χρησιμότητα πέρα από την απλή χρηστικότητα για τις ανθρώπινες ανάγκες, πιστεύω πως με κάποιο τρόπο υπονομεύει ή αποκαθηλώνει το πολιτικό-θεωρητικό παράδειγμα σύμφωνα με το οποίο η ζωή θυσιάζεται στο βωμό της αφαίρεσης.
**Αυτό είναι το τρίτο σημείο που θέτω. Πιστεύω ότι εδώ μπορεί να γίνει μία πολύ σοβαρή σύνδεση γύρω από την οικολογική θεωρία και ορισμένα στοιχεία μίας αιρετικής θεολογίας που αποπειράται να υπονομεύσει την υπερβατική έννοια του θεού όπως επίσης και την ανθρωπομορφική εικόνα του ανθρώπου. Αυτός λοιπόν είναι ο πρώτος τρόπος που αντιλαμβάνομαι τη Βέβηλη Πολιτική.**

Η σχέση ανάμεσα στην πολιτική και οικολογική κυριαρχία αποτελούν επίκεντρο των αναρχικών θεωριών.Πολλοί αναρχικοί όπως ο Μάρεϊ Μπούκτσιν για παράδειγμα, έχουν δημιουργήσει έναν παραλληλισμό ανάμεσα στη σχέση μας με τη φύση, την καταχρηστική και κυριαρχική σχέση μας με τη φύση, αλλά επίσης και την καταχρηστική, καταπιεστική και κυριαρχική σχέση μας με τους άλλους ανθρώπους που χαρακτηρίζουν τις κοινωνικές μας σχέσεις γενικώτερα. **Η ασυμβίβαστη αυτή κριτική στην πολιτική εξουσία, το μη-ιεραρχικό όραμα των πολιτικών σχέσεων που μπορεί επίσης να περιλαμβάνει μία αντι-καταχρηστική σχέση με τη φύση, κάνει τον αναρχισμό σημαντικό για την κατανόηση της Βέβηλης Πολιτικής που επιδιώκω να αναπτύξω.** Επίσης η βασική έννοια της Αναρχίας δηλαδή η απουσία της εξουσίας ή των δομών της, είναι ένας άλλος τρόπος να εκφράσουμε το οντολογικό ενδεχόμενο, την ανοικτότητα και τη διάδραση με τον κόσμο τα οποία συσχετίζω με την ιδέα της βεβήλωσης.
Η ΑΝ-ΑΡΧΙΑ, η απουσία εξουσίας που είναι άλλωστε μία ελληνική λέξη, αντιστέκεται στο υπερβατικό και κάνει αδύνατη την θέσμιση ιεραρχιών μεταφυσικού ή πολιτικού τύπου. Και για αυτό πιστεύω πως η Αναρχία είναι η πραγματική αντίθεση με την θεωρία της Κυριαρχίας του Σμιτ και το απαραίτητο σημείο εκκίνησης για οποιαδήποτε σοβαρή κριτική της Πολιτικής Θεολογίας.
Όμως πιστεύω πως πρέπει να στοχαστούμε πιό προσεκτικά γύρω από την ιδέα της Αναρχίας και την πολύ αμφίσημη έννοια της Πολιτικής Θεολογίας. Αν ανατρέξουμε και ξαναδιαβάσουμε τον Καρλ Σμιτ και το βιβλίο του "Πολιτική θεολογία" κατά κάποιο τρόπο για τον ίδιο ο αληθινός εχθρός είναι ο αναρχισμός και όχι ο φιλελευθερισμός. Ο εχθρός του είναι ο επαναστατικός αναρχισμός του 19ου αιώνα που εκφράστηκε από τους Μπακούνιν, Κροπότκιν και Προυντόν και αποτελούν μία πραγματική απειλή, όπως το θέτει ο ίδιος, για τη νομιμοποίηση της πολιτικής κυριαρχίας. Κατά τον Σμιτ ο μόνος τρόπος να αντιδράσει αποτελεσματικά η Κυριαρχία ενάντια στον αναρχισμό είναι να γίνει η ίδια "αναρχική". Με μία έννοια στο καθεστώς εξαίρεσης η Κυριαρχία υπερβαίνει το νόμο. Υπό μία έννοια δομείται αναρχικά, γίνεται εκείνο που ονομάζουμε η αναρχία της

εξουσίας.

Με την αναστολή των νόμων και την κήρυξη του καθεστώτος εξαίρεσης, η κυριαρχία γίνεται αυτόνομη, ανεξάρτητη και αυτοθεσμιζόμενη. Οπότε η Αναρχία και η Εξαίρεση είναι οι δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος ή δύο πλευρές μίας Λωρίδας Möbius (ΣτΜ. August Ferdinand Möbius 1790-1868) που ενώ αντιτίθεται η μία στην άλλη βρίσκονται στο ίδιο χρονικό διαρκές και μοιράζονται την ίδια δομή. Αυτός μερικές φορές είναι και ο λόγος που γίνεται δύσκολο να διακριθεί η διαφορά των επαναστάσεων από τις αντεπαναστάσεις και επίσης έτσι αναφέρει ο Agamben την Αναρχική Φύση της Εξουσίας.

> ***Η Αναρχία είναι το μυστήριο στο επίκεντρο της Πολιτικής Θεολογίας. Είναι ο θανάσιμος εχθρός της Πολιτικής Θεολογίας που αποκηρύττει και φοβάται περισσότερο και όμως είναι εκείνο που η Πολιτική Θεολογία πρέπει να αφομοιώσει και να μιμηθεί ούτως ώστε να εξουδετερώσει την απειλή του.***
> ***Συλλογιζόμενοι κατά πόσο ο Αναρχισμός είναι μία αποτελεσματική κριτική αντίδραση στην Πολιτική Θεολογία πρέπει να σκεφτούμε αυτό που λέει ο Καρλ Σμιτ για την Αναρχία και ιδιαίτερα τον Μπακούνιν που τον χαρακτηρίζει ως "το μεγαλύτερο αναρχικό του 19ου αιώνα", ο οποίος γίνεται στη θεωρία ο " θεολόγος της αντι-θεολογίας " και στην πράξη ο " Δικτάτορας της Αντι-Δικτατορίας".***
> *Τι άραγε να εννοεί με τούτες τις αινιγματικές φράσεις ?*
> *Ο Σμιτ υπογραμμίζει πως οι αναρχικοί μοιράζονται με τους Αντεπαναστάτες μία απόλυτη ροπή προς το κυρίαρχο κράτος σε τέτοιο βαθμό που είναι πιστά είδωλα ο ένας του άλλου. Τόσο οι Αναρχικοί όσο και οι Αντεπαναστάτες είναι απολυταρχικοί δεδομένου πως αμφότεροι έχουν μία απολυταρχική άποψη για το Κράτος. Οι Αντεπαναστάτες υποθετικά πιστεύουν στο Κράτος ενώ οι Αναρχικοί το απορρίπτουν, όμως και οι δύο το αντιμετωπίζουν ως μία απολυταρχική δομή. Με άλλα λόγια ως ένα μηχανισμό που κατέχει αδιαμεσολάβητη εξουσία.*
> ***Εκεί που πιστεύω πως ο Μπακούνιν πέφτει στην παγίδα της Πολιτικής Θεολογίας είναι ο τρόπος που καταλήγει σε***

***θεολογικές κατηγοριοποιήσεις κατά την επίθεση του στη θεολογία. Ήταν τόσο ακραίο το μίσος του για το Χριστιανισμό και την εκκλησία ώστε επικαλέστηκε το διάβολο, το Σατανά στον πόλεμο του ενάντια στο θεό και το Κράτος. Ο επαναστατικός Σατανισμός του Μπακούνιν θα μπορούσε δικαίως να θεωρηθεί ως μία αντι-θεολογική θεολογία, ιδιαίτερα σε ότι αφορά στον εορτασμό της εμμένειας και του Υλισμού ως ένα νέο είδος θρησκείας ανάμεσα στη Ζωή και την Ανθρωπότητα που θα έρθει να αντικαταστήσει ή να παραγκωνίσει τις θρησκείες του Υπερβατικού.***

Συνεπώς υποστηρίζω πως ο Αναρχικός Υλισμός, δηλαδή αυτή η ιδέα πως οι κοινωνικές σχέσεις ενσαρκώνουν αυτή την επικείμενη ορθολογική δομή σε μία ορθολογική κίνηση που έρχεται να αντικαταστήσει τον παλιό σκοταδισμό της θρησκείας, ο Υλισμός καταλήγει τελικά να γίνει ένα άλλο είδος θρησκείας, ένα άλλο είδος συστήματος πίστης και συνεπώς πέφτει στην παγίδα της Πολιτικής θεολογίας.
Για να μπορέσει ο αναρχισμός να αντισταθεί ουσιαστικά σε αυτό το πολιτικο-θεολογικό παράδειγμα θα πρέπει να είναι ικανός να δραπετεύσει από τη σκιά της εξουσίας ή το φάσμα του πανίσχυρου κυρίαρχου κράτους εκείνου που ο Λακαν αναφέρει ως “ο Λόγος του Κυρίαρχου”. Εννοώ εδώ πως η κεντρική ιδέα του αναρχισμού γιά την “ επανάσταση ενάντια στην Κρατική Εξουσία ” μάλλον χρήζει αναστοχασμού.
Ο αναρχισμός είναι μία φιλοσοφία που έχει με οξύνοια αντιληφθεί τους κινδύνους της Εξουσίας, πολύ περισσότερο από το Μαρξισμό ή το μαρξισμό – λενινισμό και αυτός είναι ο λόγος που επιδιώκει την καταστροφή της κρατικής εξουσίας και μάλιστα ως πρώτη πράξη της επανάστασης. Όμως αν προσπαθήσουμε να στοχαστούμε τι ακριβώς σημαίνει ο όρος “Επανάσταση” σήμερα, δεν είναι και τόσο ξεκάθαρο επειδή η κρατική κυριαρχία ή καλύτερα τα όρια της Κρατικής Κυριαρχίας είναι πολύ λιγότερο διακριτά και βρισκόμαστε σε μία εποχή όπου η Εξουσία έχει μία δικτυακή δομή και μορφή αντίθετα με την κεντρική θέση που κατείχε και τον τρόπο που λειτουργούσε τον 19ο αιώνα. Ούτε και

είναι ακόμα εντελώς ξεκάθρο τι είδους θεσμοί θα αντικαταστήσουν το Κράτος και αν οι άνθρωποι θα είναι έτοιμοι να οργανωθούν συνεργατικά σε ένα ευρύ κοινωνικό επίπεδο.

**Οπότε η ερώτηση μου , ακόμα δεν είναι οριστικός ισχυρισμός αλλά μία ερώτηση, είναι : με Τι θα μοιάζει σήμερα η Επανάσταση και το κατά πόσο θα προσομοιάζει με ένα Αποκαλυπτικό γεγονός που θα καταστρέψει οριστικά την Κρατική Εξουσία με μία συμβολική πράξη ή με μία σειρά από συμβολικές πράξεις.**
Φυσικά θεωρώ πως οι συμβολικές πράξεις είναι πολύ σημαντικές αλλά δεν πιστεύω πως απαραίτητα επιλύουν το πρόβλημα της Εξουσίας. Ίσως είναι πιό παραγωγικό στην εποχή μας να επιδοθούμε σε μία σειρά από πρακτικές αυτο-μεταμόρφωσης ή καλύτερα εκείνες που ο Φουκω ονομάζει “ασκήσεις” (που βέβαια είναι ελληνική λέξη), οι οποίες θα μας δώσουν τη δυνατότητα να τροποποιήσουμε τις σχέσεις μας με τους άλλους, να τροποποιήσουμε τις ηθικές και κοινωνικές σχέσεις με τους άλλους και με το άμεσο περιβάλλον μας και να δομήσουμε διαφορετικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης που θα μας δίνουν περισσότερη αυτονομία από την κρατική εξουσία.

Αυτό είναι που ο Agamben ονομάζει “πρακτικές αποκαθήλωσης”. Δεν είναι απλά αντιθεσμικές επειδή καταρρίπτοντας ένα θεσμό οδηγείσαι πάντα στη δημιουργία ενός άλλου είδους ή και σε διαφορετικες μορφές θεσμών. Πιστεύω πως οι “ πρακτικές εγκαθίδρυσης ” αναφέρονται σε μία σειρά μικροπολιτικών σχέσεων που λαμβάνουν χώρα ανάμεσα στα υποκείμενα.

**Κι εδώ νομίζω πως η αντίληψη του αναρχικού Max Stirner για την εξέγερση, αντιπαραθετικά προς την επανάσταση, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα σε αυτό το πλαίσιο, επειδή το επιχείρημα του είναι ότι η Επανάσταση απλά δημιουργεί νέες μορφές θεσμών ενώ στην Εξέγερση το άτομο αναδημιουργεί τον εαυτό του και επιβεβαιώνει την αδιαφορία του ως προς την Εξουσία.**
Ας στοχαστούμε περισσότερο γύρω από αυτές τις βέβηλες πρακτικές
ή μικροπολιτικές πρακτικές και σε τι προσομοιάζουν. Εδώ θέλω να αναφερθώ στον Ivan Illich που υπήρξε ιερέας που απέρριψε

τον Καθολικισμό κι έγραψε κάποιες ενδιαφέρουσες κριτικές για το βιομηχανικό νεωτερισμό και ειδικότερα στο σύγχρονο σύστημα υγεία και εκπαίδευσης.
Γράφοντας στη δεκαετία του 1970 ο Ιλλιτς υποστήριξε πως οι σύγχρονοι θεσμοί έχουν φτάσει σε ένα σημείο κρίσης σε ότι αφορά στην αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα. Η ρίζα του προβλήματος βρίσκεται στην κουλτούρα των μηχανών όπως επίσης και στην εξάρτηση μας αποστερώντας μας την αυτονομία. Οπότε στην κριτική του Ιλλιτς στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία είναι κεντρική η ιδέα των "αρνητικών αποδόσεων".

**Υποστηρίζει πως όταν η τεχνολογία εξελίσσεται πέρα από μία ορισμένη αποδοτικότητα αρχίζει να γίνεται αναποτελεσματική και σπάταλη απαιτώντας περισσότερο χρόνο και ενέργεια για να τη διαχειριστούμε και να τη χρησιμοποιήσουμε. Έτσι και με τα ταχύτερα δίκτυα διασύνδεσης επικοινωνιών και τις συσκευές που υποτίθεται ότι εξοικονομούν χρόνο, τελικά χάνουμε περισσότερο χρόνο απλά για να ειμαστε δικτυωμένοι. Ιδιαίτερα μάλιστα τούτη την εποχή του "περιορισμού" πρόκειται για κάτι που το βιώνουμε όλοι μας επειδή επικοινωνούμε εικονικά και αφιερώνουμε περισσότερες ώρες της μέρας μπροστά στους υπολογιστές και τελικά όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα μάλλον υπάρχει έλλειμμα.**
Ο ίδιος κανόνας των "αρνητικών αποδόσεων" ισχύει και στη σύγχρονη ιατρική που έχει μεταφέρει την δυνατοτητα θεραπείας από τους ανθρώπους στις μεγάλες φαρμακοβιομηχανίες και στα ιδρύματα και καταλήγει να έχουμε πολλούς ανθρώπους λιγότερο υγιείς και ευάλωτους σε ασθένειες και περισσότερες νέες ασθένειες και μεγαλύτερη εξάρτηση στα φάρμακα. Έτσι ακούμε για βακτήρια που αντιστέκονται στα γνωστά φάρμακα ως αποτέλεσμα της κατάχρησης αντιβιοτικών. Ο κανόνας επίσης ισχύει στις σύγχρονο τρόπο μετακίνησης, κάποτε ταξιδεύαμε σπαταλώντας περισσότερο χρόνο στο ταξίδι αλλά όσο ταχύτερα ταξιδεύουμε τόσο περισσότερο χρόνο χάνουμε και γινόμαστε πιό αργοί. Μπορεί εύκολα να το διαπιστώσει κάθε σύγχρονος ποδηλάτης στις πόλεις μας που η δυνατότητα μετακίνησης του είναι αντιστρόφως ανάλογη της τελικής ταχύτητας του οχήματος του (ΣτΜ. σε σχέση με τις

μοτοσυκλέτες και τα αυτοκίνητα) αν υπολογίσουμε τα μποτιλιαρίσματα και τις άλλες επιπλοκές της κίνησης. 1.01.23

*1 Μέρος της συζήτησης με το Σαουλ Νιουμαν που υπάρχει στο κανάλι της ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΣ  Πολιτικό Περιοδικό στο YOU TUBE.*

*https://youtu.be/z_KmJBaAw-8*

---

# Ο ρόλος του ελληνικού Κράτους στον (μη) απομονωτισμό του καθεστώτος Ερντογάν

**του Μηνά Μπλάνα**

Εδώ και περίπου 2 αιώνες, ίσως και παραπάνω, υπάρχει ένα εθνικιστικό μισός-εχθρότητα που διακατέχει τα δύο γειτονικά κράτη. Ένα αφήγημα που ήταν και παραμένει απαραίτητο για την διατήρηση και το χτίσιμο του λεγόμενου έθνους-κράτους και στις δύο πλευρές. Θηριωδίες, αδικοσκοτωμένοι κάτοικοι και άμαχοι και από τις δύο πλευρές στέκονται για να μας υπενθυμίζουν πως ανεξαρτήτου έθνους οι Μεγάλες Ιδέες γεννάνε Μεγάλα Νεκροταφεία. Θάνατοι στον βωμό του εθνικισμού που χρησιμοποιούνται αναλόγως την πλευρά ως προς ενίσχυση του και όχι προς αποφυγή όπως θα έπρεπε να είναι το μάθημα από αυτές τις ιστορίες και τα νεκρά σώματα.

Αναμφίβολα, μία κατάσταση που βολεύει την εκάστοτε άρχουσα τάξη στα δύο κράτη για εσωτερική κατανάλωση, έτσι ώστε να συσπειρώνει τον εθνικό κορμό γύρω από την κυριαρχία της, με

πρόσχημα την εθνική ενότητα.

Πριν αλλά και μετά την πανδημία έχουν μπει, από τα ΜΜΕ της ΝΔ κυρίως, στον δημόσιο διάλογο αναγνώσεις εκ των δύο κρατών όπως οι προκλήσεις και αντεγκλήσεις με φόντο τους πρόσφυγες, την Αγία Σοφιά και τώρα με το τεταμένο κλίμα Αιγαίο με φόντο τους υδρογονάνθρακες. Μέσα στο πλαίσιο ολικής διαπλοκής και άμεσης σύνδεσης των ΜΜΕ με το κυβερνών κόμμα, όπου η κυβερνητική γραμμή είναι ο λόγος των δημοσιογράφων, ακούσαμε και συνεχίζουμε να ακούμε για την Ελλάδα που έχει την διεθνή κοινότητα μαζί της και την δήθεν απομονωμένη Τουρκία. Τα περισσότερα απ' αυτά ήδη καταρρέουν από την ίδια πραγματικότητα, και όχι από αυτήν που συνηθίζουν να προβάλλουν στις οθόνες προσφέροντας μόνο μια αυταπάτη στην κοινωνία.

Όμως ποιος είναι ακριβώς ο ρόλος του Ελληνικού Κράτους στην απομόνωση του καθεστώτος Ερντογάν και των κινήσεων του τόσο στο εσωτερικό της Τουρκίας όσο και στις ιμπεριαλιστικές του βλέψεις;

Η απάντηση είναι μία και σκληρή βάση της πραγματικότητας: Η Ελλάδα αλλά κι άλλες χώρες της Ε.Ε όπως η Γερμανία, είναι οι εγγυητές της εξολόθρευσης των εσωτερικών εχθρών του καθεστώτος Ερντογάν. Δηλαδή με άλλα λόγια έχουν βάλει για τα καλά το λιθαράκι τους, βοηθώντας τον να χτίσει την αυτοκρατορία του.

Μία αυτοκρατορία γεμάτη θάνατο, βασανισμούς, κυνηγητά και φυλακίσεις πολιτικών αντιπάλων, διώξεις σε όποιο ΜΜΕ εκφράσει έστω και κάποια κριτική στο καθεστώς. Υπό αυτήν την έννοια ο Ερντογάν στήνοντας ένα παρακράτος σε σχεδόν όλους τους θεσμούς, υπό τον συνεχή φόβο των διώξεων, προσπαθεί να επιβληθεί με βάση μία εθνική ενότητα. Σε κάθε περίπτωση κριτικής και σκανδάλου ακούγεται η λέξη εθνικός διχασμός και σκευωρία. Όπως εδώ ένα πράγμα χωρίς να έχουμε τις φυλακίσεις μιας και τα ΜΜΕ ανήκουν ολοκληρωτικά, πριν ελαχίστων εξαιρέσεων, σε εφοπλιστές-υποστηρικτές της κυβέρνησης. Ένα καθεστώς ποτισμένο με τον πολεμοχαρή εθνικισμό.
Στο εσωτερικό του, όμως, το μόνο που διατρανώνεται είναι η

εθνική ενότητα, η υπευθυνότητα, η διαφάνεια και ο αγνός πατριωτισμός. Αυτά για να πάρουμε μία πρώτη γεύση πως στήνεται ένα ολοκληρωτικό καθεστώς εξ ολοκλήρου από την παραπληροφόρηση και την "έγκυρη-ανεξάρτητη" ενημέρωση.

Μέσα σ' αυτές τις σκοτεινές συνθήκες, αρκετοί πολιτικοί αντίπαλοι, είτε πολιτικοί είτε απλοί πολίτες, αναγκάστηκαν να φύγουν από την χώρα με βάση και τις διώξεις εναντίον τους. Έτσι, με αυτό το νέο αυταρχικό καθεστώς οι άμεσα εμπλεκόμενοι και διωκόμενοι άρχισαν σιγά σιγά να ζητάνε την απομόνωση του Τούρκικου κράτους από άλλα κράτη. Συνήθως με πορείες διαμαρτυρίας σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης. Η απάντηση τόσο της Ελλάδας όσο και του κάθε κράτους ήταν αυτή που ξέρει καλύτερα: καταστολή και νέες διώξεις προς αυτούς τους ανθρώπους. Δεν είναι ανέκδοτο. Η Ελλάδα αντιλαλεί στο εσωτερικό της, τις φωνές για απομόνωση της Τουρκίας ενώ έχει κάνει τα απαραίτητα έτσι ώστε να αφανίσει κάθε αντιπολιτευτική φωνή για ειρήνη ενάντια στην εθνικιστική έξαρση στο εσωτερικό της Τουρκίας. Ξύλο και βασανισμοί σε διαμαρτυρόμενους/ες για την κατάσταση στην διπλανή χώρα, καταστολή από την ελληνική αστυνομία σε διαμαρτυρίες έξω από την Τούρκικη Πρεσβεία και το Προξενείο, διώξεις, συλλήψεις κι όλα αυτά σε ένα διπλωματικό παιχνίδι για να κάνει το "καλό παιδί" στο καθεστώς Ερντογάν. Με κορυφαίο δώρο την σύλληψη του Οτσαλάν, ηγετική φυσιογνωμία των Κούρδων της Βόρειας Συρίας και από τους λίγους που απειλούσε και ακόμα απειλεί μέσω του πολιτικού σχεδίου για απεμπλοκή από το έθνος-κράτος και τα αδιέξοδα του. Για να περάσουμε στο σήμερα και τις διώξεις που ακούμε ανά τακτά διαστήματα και τα πλήρης συνυφασμένα με το καθεστώς στην Τουρκία αφηγήματα περί τρομοκρατικών γιαφκών, που εν τέλει καταλήγουν σε κενά κατηγορητήρια με αθώους ανθρώπους στο δικαστήριο για δήθεν επιθέσεις σε επισκέψεις του Τούρκου Προέδρου.

Εν τέλει τι έχει κάνει για την απομόνωση του ολοκληρωτικού καθεστώτος; Η απάντηση είναι μία: Το ελληνικό κράτος κάνει ότι μπορεί έτσι ώστε να εξολοθρέψει οποιαδήποτε διαφορετική φωνή

στην γειτονική χώρα. Το ίδιο και η Γερμανία με ακόμη περισσότερη καταστολή κι άλλες ευρωπαϊκές χώρες χτυπώντας πορείες Κούρδων και συλλαμβάνοντας άτομα που γύρισαν από την Rojava. Στην Κομοτηνή βιώσαμε από πρώτο χέρι αυτό το πείσμα όταν σύντροφοι/ισες από τον Ρουβίκωνα πραγματοποίησαν επίθεση με μπογιές στο Τούρκικο Προξενείο διαμαρτυρόμενοι/ες για την κατάσταση στην χώρα και αλληλέγγυοι/ες με τους αγωνιστές εκεί και μετά ακολούθησε ένα κυνηγητό που έφτασε από προσαγωγές ατόμων από τον ευρύτερο αντιεξουσιαστικό χώρο της πόλης μέχρι και φήμες για εκκενώσεις ελεύθερων κοινωνικών χώρων.

Έτσι, λοιπόν, μέσα στις γεωπολιτικές μπαρούφες που πετάγονται στα ελληνικά ΜΜΕ καθημερινά, προκειμένου να χαδεύσουν τα αυτιά του εύπιστου ακροατηρίου, ας δούμε τα πραγματικά γεγονότα-αυτά που σημαδεύουν ανθρώπινες ζωές όπως συνηθίζει να κάνει η εξουσία. Δεν υπάρχει κανένας απομόνωση όσο χώρες όπως η Γερμανία πουλάνε όπλα με τα οποία μετά η Τουρκία χτυπάει στο Κουρδιστάν, όσες δηλώσεις και επισκέψεις να κάνουν. Δεν υπάρχει απομόνωση όταν σε όλες τις ιμπεριαλιστικές επιθέσεις της Τουρκίας στην Μέση Ανατολή, η Ελλάδα κράτησε τουλάχιστον απαθή στάση. Δεν υπάρχει απομόνωση όσο γίνονται τα πάντα έτσι ώστε να μην σταθεί καμία αντιπολιτευτική δύναμη μπροστά στο απολυταρχικό καθεστώς του Ερντογάν. Και όταν άρχισε να γίνεται αυτό το μόνο που φρόντισες να κάνεις ως κράτος ήταν να χτυπήσεις όσους/ες διαμαρτύρονταν. Γιατί πάνω απ’ όλα για να σταματήσει η λαίλαπα του ιμπεριαλισμού, του εθνικισμού και του ασύμμετρου κέρδους(γιατί περί αυτού πρόκειται και για την ισχύς σε χώρες με κοιτάσματα) χρειάζεται ισχυρή αντίσταση και φωνές που να αντιτίθενται τόσο στο εσωτερικό όσο και σε διεθνές επίπεδο διατρανώνοντας την ειρήνη μεταξύ των λαών πέρα από τα συμφέροντα του κεφαλαίου και της άρχουσας τάξης. Εφόσον εξουδετερώνονται αυτές στρώνεται όλο και πιο εύκολα ο δρόμος στον ολοκληρωτισμό και στην παράνοια του εθνικισμού. Και η γεωπολιτική σκακιέρα και τα συμφέροντα μόνο τόσο απλά όσο οι δηλώσεις αξιωματούχων δεν είναι. Το παράδειγμα της επίθεσης στην Rojava με την συμπεριφορά των κρατών πέρα από τις δηλώσεις, αρκεί για να πειστούμε για όλο αυτό.

# Η προοπτική της διαδήλωσης και η νέα «νομιμότητα»

**του Νώντα Σκυφτούλη**

Τι ακριβώς αποφάσισαν την Πέμπτη 9/7/20 με νόμο οι 187 βουλευτές πέραν της απαγόρευσης της διαδήλωσης.

• Να μεταβιβάσουν άλλη μια αρμοδιότητα της κοινωνίας στον «ηγεμόνα» και στην αστυνομία προσθέτοντας περισσότερη ισχύ στο κράτος αφαιρώντας την από την πολιτική κοινωνία
• Να παραδώσουν το Δημόσιο χώρο στην αστυνομία και στον πανοπτικό έλεγχο
• Να κατακερματίσουν τη δημόσια συνάθροιση, και διαβούλευση ιδιωτικοποιώντας την «έξω από το σπίτι» δραστηριότητα του ατόμου, αφήνοντας το, πεταμένο σε ένα ατέρμονο μοναχικό μεγάλο περίπατο.
• Να μετατρέψουν μια πολιτική διαδικασία σε νομοτεχνική και τη Δημοκρατία σε αστυνομία

Η Διαδήλωση είναι μια κοινωνική και πολιτική δομή. Για να γίνει μια Διαδήλωση προηγείται πλήθος δημοκρατικών και αμεσοδημακρατικών διαδικασιών. Απαιτούνται αποφάσεις συνελεύσεων και συμφωνίες συλλογικοτήτων αλλά και το πλαίσιο το οποίο θα κατοχυρώνει τους διοργανωτές αλλά και τους καλεσμένους στη διαδήλωση.Κάθε διαδήλωση απευθύνεται σε ένα κοινωνικό υποκείμενο το οποίο θα ενσαρκώσει τη διαδήλωση και θα δώσει το ρυθμό το περιεχόμενο αλλά και τη μορφή της διαδήλωσης. Να προσθέσουμε και τη διαδικασία δημοσιοποίησής της η οποία γίνεται τουλάχιστον 15 μέρες πριν και είναι γνωστή στους πάντες. Ακολουθεί η αφισοκόλληση τα κείμενα οι ανακοινώσεις. Όλα αυτά απαιτούν κοινωνικές και συλλογικές διαδικασίες και μάλιστα η διαδήλωση είναι από τις κορυφαίες

εκδηλώσεις κοινωνικής και πολιτικής συνείδησης.Ακόμα και τα 5000 βήματα της συνήθους διαδρομής είναι το καθένα ξεχωριστά όπως είναι κάθε γωνία κάθε στροφή του δρόμου τον οποίο όσες φορές και αν διαβούμε δεν θα τον ανακαλύψουμε διότι η διαδήλωση εγγυάται μόνο τη ρευστότητα.Αυτά τα γνωρίζει το κράτος και τοποθετώντας μέσα σε αυτές τις διαδικασίες την Αστυνομία θέτει όλη αυτή τη πολιτική διαδικασία εκτός νόμου.Με αυτή την παραχώρηση στην «ιδιωτική» κοινωνία θέτει εκτός νόμου και την πολιτική κοινωνία και όσο η «ιδιωτική κοινωνία» διευρύνεται και εξαπλώνεται εις βάρος της δημόσιας και ζωντανής κοινωνίας πιθανόν να δούμε και άλλες παραχωρήσεις στους «ιδιώτες» και θα είναι το κράτος που θα τις διαχειρίζεται. Η διαδήλωση απαγορεύτηκε ρητά και κατηγορηματικά και εμείς καλούμαστε να διευκρινίσουμε τη στάση μας απέναντι σε αυτή την απαγόρευση

Άδεια από το κράτος και την αστυνομία δεν πρόκειται να πάρουμε.Η κυβέρνηση μας κτύπησε ένα ισχυρό καμπανάκι αλλά τον ήχο του ήδη έπρεπε χρόνια τώρα να είχαμε ακούσει. Το κράτος προχωρεί ακάθεκτο διευρύνοντας την εξουσία του έτσι ώστε να βρίσκεται σε κατάσταση ισχύος . Ένα καθεστώς, μία κυβέρνηση, ένας πρωθυπουργός, μία φωνή από τα μμε, μία αστυνομία, ένας έλεγχος. Τον ιδεολογικό ολοκληρωτισμό το κράτος μπορεί να τον απεμπόλησε όχι όμως τις κατακτήσεις του όπως είναι η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης ,η εξαίρεση, ο συγκεντρωτισμός της εξουσίας η τάξη και η ασφάλεια η βία και η θανατοπολιτική. Πως όμως περνάνε χωρίς ιδιαίτερη αντίσταση στοιχεία νέου ολοκληρωτισμού, και αυταρχισμού ; Βασίζονται μήπως στο γεγονός ότι το κίνημα έχει ηττηθεί οριστικά; Ή ότι ο κρατισμός βρίσκεται στις δόξες του; Δεν αρκεί να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα προκειμένου να εξαρτηθεί η συνέχεια των αγώνων αλλά και της συμμετοχής μας στις επερχόμενες εξεγέρσεις. Εμείς έχουμε ένα προβληματάκι το οποίο αν δεν λυθεί δεν μπορούμε όχι να δημιουργήσουμε ούτε καν να ενταχθούμε σε ένα αντιαπαγορευτικό κίνημα. Το προβληματάκι μας εδώ είναι ότι το σώμα δεν ανταποκρίνεται. Ενώ δεν ήταν ποτέ τόσο διαδεδομένη η φιλολογία γύρω από το σώμα το ίδιο το σώμα δεν ήταν ποτέ σε

τέτοια παραίτηση αδράνεια και αποσύνθεση. Σε μια εποχή όπου η αντίσταση απαιτεί σωματικές και εδαφικές σχέσεις η απουσία τους είναι εκκωφαντική. Η αντικατάσταση των σωματικών σχέσεων από τις διαδικτυακές έχουν πάρει ανεπίστρεπτες διαστάσεις και ο φιλελευθερισμός εντός μας τείνει να γίνει βιωματικός. Το κίνημα βρίσκεται σε κάμψη και όχι σε πλήρη ήττα και το κράτος στηρίζεται σε ξύλινα πόδια για να απαντήσουμε και στο δευτερεύον ερώτημα αλλά προς το παρόν το κίνημα πρέπει να περάσει σε ένα άλλο επίπεδο «νομιμότητας» που σημαίνει ότι ορισμένα πράγματα πρέπει να περάσουν στην παρανομία αναγκαστικά διότι ο κρατικός νόμος είναι αναγκαστικός και μας θέτει εκτός.
Δεν χρειάζεται λοιπόν να πληροφορούμε συνειδητά ή ασυνείδητα τον αντίπαλο για κάθε μας κίνηση για κάθε μας ραντεβού για κάθε μας σκέψη σαν να υιοθετούμε τη νομοκρατική και φιλελεύθερη στάση του καθεστώτος. Η τεχνολογία μπορεί να είναι σύμμαχος μόνο όταν αποδεχτούμε ότι είναι και ο επίσημος ρουφιάνος.

Σε αυτή τη προοπτική η επανεκκίνηση του σώματος είναι προϋπόθεση καθώς και η πλήρης κατάργηση κάθε διευκόλυνσης που θα αποτρέπει τη σωματική επαφή. Το κράτος είναι προσαρμοσμένο στη σύγχρονη τεχνολογία ελέγχου και δε μπορεί να παρακολουθήσει μια χρονικότητα προγενέστερη όπου τα σώματα επικοινωνούσαν άμεσα και είχαν την απόλυτη ευθύνη της κίνησης . Είναι εύκολη η πρόσβαση για πολλά υποκείμενα σε αυτή νέα «νομιμότητα» της αντίστασης διότι όσο αφορά τη διαδήλωση δε χρειάζεται παρά μια στοιχειώδη δικτύωση δίνοντας περισσότερο χρόνο και αφαιρώντας τον από τον καταναλωτικό μας χρόνο. Η δε εσωτερίκευση αντίστοιχων κανόνων θα καθιστά παιχνιδάκι αυτή την εκτός νόμου δραστηριότητα. Ας ξεκινήσουμε από την απαγόρευση της διαδήλωσης και να κρατήσουμε την «εκπαίδευση» για πάντα αντικαθιστώντας τις διαδικτυακές σχέσεις με τις σωματικές και προσωπικές. Αν και στο ζήτημα της απαγόρευσης της διαδήλωσης ούτε οι εφεδρείες του κινήματος ούτε οι εν υπνώσει σύντροφοι έχουν πει την τελευταία λέξη ωστόσο αυτό δεν μας εμποδίζει να θέσουμε του νέους όρους της δικής μας

«νομιμότητας». Η κυβέρνηση ενισχύει το κράτος με όπλα από τη φαρέτρα του ολοκληρωτισμού και αυτή η διαρκώς επέκταση μέσα από ένα σύνολο απαγορεύσεων που επιβάλλει στην κοινωνία είναι στη φύση του κράτους.

Το κίνημα αντίστασης μέσα από τη στρατηγική ενός αντιαπαγορευτικού κινήματος είναι αναγκαίο να αναδιοργανώσει ριζικά της συνθήκες ύπαρξής του. Όπως και νάχουν τα πράγματα δεν θα ξεμπερδέψει εύκολα το κράτος και η «ιδιωτική» κοινωνία με τις απαγορεύσεις διότι θα γίνουν μπούμερανγκ και για να γίνει αυτό πρέπει να βάλουμε το χέρι μας και το μυαλό μας σε μια πολυεπίπεδη δράση όσο αφορά τους τρόπους αλλά και τους νέους όρους του κινήματος Αντίστασης .

---

# Η υπόθεση της Αποανάπτυξης τον καιρό της πανδημίας

*Οι καιροί είναι ώριμοι για μας ώστε να επανεστιάσουμε σε αυτό που πραγματικά έχει σημασία: όχι στο ΑΕΠ αλλά στην υγεία και την ευημερία των ανθρώπων και του πλανήτη.*

**των Giorgos Kallis, Susan Paulson, Giacomo D' Alisa, Federico Demaria**

**μετάφραση: Σοφία Παπαγιαννάκη**

Η πανδημία ξεγύμνωσε την ευθραυστότητα των υπαρχόντων οικονομικών συστημάτων. Τα πλούσια έθνη έχουν περισσότερους από αρκετούς πόρους για να καλύψουν την δημόσια υγεία και τις βασικές ανάγκες κατά τη διάρκεια της κρίσης και θα μπορούσαν να κάνουν μειώσεις σε όχι ουσιώδεις τομείς της οικονομίας ανακατανέμοντας δουλειά και πόρους σε ουσιώδεις. Ο τρόπος που τα οικονομικά συστήματα είναι οργανωμένα γύρω από τη διαρκή

κυκλοφορία, κάνει κάθε μείωση στη δραστηριότητα της αγοράς να προκαλεί γενική ανεργία και φτωχοποίηση.

Όμως, δεν χρειάζεται να είναι έτσι. Για να είμαστε πιο ανθεκτικοί στις κρίσεις -πανδημία, κλιματική, οικονομική ή πολιτική- χρειάζεται να οικοδομήσουμε συστήματα ικανά να μειώνουν την παραγωγή με τρόπους που να μην προκαλούν απώλειες στο βιοπορισμό και τη ζωή.

Ας επιχειρηματολογήσουμε για την υπόθεση της αποανάπτυξης.

Συντηρητικές πηγές όπως το Forbes, οι Financial Times, ή ο Spectator, έχουν δηλώσει ότι η κρίση του κορωνοϊού αποκαλύπτει «τη μιζέρια της αποανάπτυξης». Αλλά αυτό που συμβαίνει κατά τη διάρκεια της πανδημίας δεν είναι αποανάπτυξη. Η αποανάπτυξη είναι το σχέδιο του να ζει κανείς γεμάτος νόημα, να απολαμβάνει τις απλές χαρές, να ασχολείται με τα κοινά, να διαμοιράζεται και να σχετίζεται με τους άλλους, δουλεύοντας λιγότερο και σε πιο δίκαιες κοινωνίες. Ο σκοπός της αποανάπτυξης είναι να επιβραδύνουμε τα πράγματα ηθελημένα ώστε να μικρύνουμε τη ζημία στα ανθρώπινα και στα γήινα συστήματα και να περιορίσουμε την εκμετάλλευση.

Η τρέχουσα κατάσταση είναι τρομερή, όχι επειδή οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μειώνονται, το οποίο είναι καλό, αλλά επειδή πολλές ζωές χάθηκαν. Είναι τρομερό όχι επειδή τα ΑΕΠ μειώνονται, το οποίο μας είναι αδιάφορο, αλλά επειδή οι υπάρχουσες διαδικασίες για την προστασία του βιοπορισμού, τη στιγμή που η ανάπτυξη παραπαίει, είναι ανεπαρκείς και άδικες.

θα θέλαμε να δούμε κοινωνίες να επιβραδύνουν από σχεδιασμό κι όχι από κάποια καταστροφή. Αυτή η πανδημία είναι μια μια καταστροφή που έχει προκληθεί από την ανάπτυξη· προάγγελος του τι θα ακολουθήσει. Το κίνητρο για ανάπτυξη έχει επιταχύνει τις παγκόσμιες ροές υλικών και χρημάτων, ανοίγοντας το δρόμο για την αστραπιαία κυκλοφορία σωμάτων και ασθενειών. Οι πολιτικές στο πεδίο της οικονομίας και οι κοινωνικές διευθετήσεις που προτείνονται από την αποανάπτυξη, προσφέρουν τρόπους να

κάνουμε τέτοιες περιστάσεις πιο βιώσιμες και δίκαιες, να αναδυθούμε δυνατότεροι και καλύτεροι μετά την κρίση, και να επανακατευθύνουμε τις πρακτικές και τις πολιτικές προς την πλευρά της φροντίδας και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Το τέλος της ανάπτυξης δεν περιλαμβάνει απαραίτητα μια ήπια μετάβαση. Μπορεί να μην είναι σχεδιασμένο, μη-επιθυμητό, χαοτικό, με όρους που δεν τους έχουμε επιλέξει. Συνθήκες σαν αυτές που ζούμε τώρα. Η ιστορία συχνά εξελίσσεται με παύσεις· περίοδοι φαινομενικής παράλυσης μπορούν να οδηγήσουν σε ένα σημείο ανατροπής, όταν μη αναμενόμενα γεγονότα ανοίγουν νέες δυνατότητες και βίαια κλείνουν άλλα. Η πανδημία του κορωνοϊού είναι ένα τέτοιο γεγονός. Ξαφνικά, τα πράγματα παίρνουν ριζικά νέες κατευθύνσεις, και το αδιανόητο γίνεται εφικτό, για καλό ή για κακό. Η σοβαρή οικονομική ύφεση οδήγησε στη νέα τάξη πραγμάτων του Ρούσβελτ και επίσης στο Τρίτο Ράιχ του Χίτλερ. Ποιες είναι η δυνατότητες και οι κίνδυνοι σήμερα;

Εν μέσω αυτής της πανδημίας, πολλές επιστημονικές, πολιτικές και ηθικές αρχές εκπέμπουν το μήνυμα ότι η φροντίδα για την υγεία και την ευημερία των ανθρώπων πρέπει να είναι πάνω από τα κέρδη, κι αυτό είναι κάτι το εξαιρετικό. Η αναβίωση μιας ηθικής φροντίδας που υποστηρίζουμε στο προσεχές μας βιβλίο Η υπόθεση της Αποανάπτυξης είναι έκδηλη στην επιθυμία των ανθρώπων να μείνουν σπίτι και να προστατέψουν τους μεγαλύτερους, και στο πνεύμα του καθήκοντος και της θυσίας των επαγγελματιών υγείας. Φυσικά, πολλοί μένουν σπίτι γιατί φοβούνται τον ιό και ανησυχούν για τους εαυτούς τους, ή για την αποφυγή των προστίμων. Πολλοί εργαζόμενοι παροχής φροντίδας πηγαίνουν στη δουλεία, γιατί πρέπει να κερδίσουν τα προς το ζην. Το να ενεργούμε συλλογικά ενάντια στις κρίσεις, τις πανδημίες, ή στην κλιματική αλλαγή, απαιτεί τέτοιους συνδυασμούς θυσίας και αλληλεγγύης, ατομικού και συλλογικού συμφέροντος, κρατικών παρεμβάσεων και συμμετοχής των πολιτών.

Βαθιές ανισότητες μπαίνουν στο παιχνίδι με νέους τρόπους. Κάτοικοι μερικών χωρών υποφέρουν διαφορετικές, και μερικές φορές πιο σοβαρές, κακουχίες από άλλους, όπως αυτοί που

στερούνται πλήρη δικαιώματα στις φυλακές, στα στρατόπεδα εργασίας μεταναστών και στους καταυλισμούς προσφύγων. Σε κάθε χώρα, παράγοντες που διαφοροποιούνται από το φύλο, τη φυλή, την κοινωνικοοικονομική και εργασιακή θέση, έχουν διαφορετικά τρωτά σημεία έναντι της νόσου και της οικονομικής ύφεσης που ακολουθεί. Δεδομένα από χώρες ανά τον κόσμο δείχνουν ότι ο ιός τείνει να είναι πιο επικίνδυνος και θανάσιμος για τους άντρες παρά για τις γυναίκες. Τα κέντρα ελέγχου και πρόληψης στις ΗΠΑ δείχνουν ένα δυσανάλογο βάρος της ασθένειας σε φυλετικά και εθνικά μειονοτικές ομάδες. Υγειονομικό προσωπικό, βοηθοί υγείας, και οικιακοί βοηθοί, θέσεις στις οποίες οι γυναίκες επικρατούν, είναι ιδιαίτερα ευπαθείς στη μόλυνση. Όπως και εκατομμύρια άντρες δουλεύουν σε βασικές δουλειές συμπεριλαμβανομένου της συλλογή απορριμμάτων, τις μεταφορές, τα ταξί και την συσκευασία κρέατος. Αυτές οι δουλείες, που σε μεγάλη πλειοψηφία γίνονται από άντρες, ήταν ήδη ανάμεσα στα πιο επικίνδυνα επαγγέλματα πριν την πρόσθετη έκθεση στον κορωνοϊό. Ενώ μερικοί έχουν την πολυτέλεια να βρίσκουν καταφύγιο στο σπίτι, άλλοι πρέπει να διαλέξουν ανάμεσα στην ανεργία χωρίς ένα επαρκές δίκτυο προστασίας και το να δουλεύουν σε δουλειές που τους εκθέτουν στον ιό. Ωστόσο, εκτός εάν προστατεύονται ολόκληροι πληθυσμοί, ούτε καν οι πλουσιότεροι δεν είναι πλήρως ασφαλείς από τη μετάδοση.

Σε αυτή την κρίση, όπως και σε άλλες προηγούμενες, οι άνθρωποι κινητοποιήθηκαν και αυτό-οργανώθηκαν όπου οι εταιρίες και οι κυβερνήσεις απέτυχαν να καλύψουν τις ανάγκες τους – από ομάδες αλληλοβοήθειας που διένειμαν φαγητό και φάρμακα σε ηλικιωμένους, ομάδες γιατρών, μηχανικών και χακερς που συνεργάστηκαν για να εκτυπώσουν ψηφιακά αναπνευστήρες, έως μαθητές που φύλαγαν τα παιδιά των γιατρών και των νοσοκόμων. Ο πολλαπλασιασμός των εγχειρημάτων φροντίδας και αλληλεγγύης, που αποτελούν το θεμέλιο των κοινωνιών της αποανάπτυξης που οραματιζόμαστε, είναι ακόμη πιο αξιέπαινη δεδομένης της μεταδοτικής φύσης του ιού. Όταν η πανδημία θα τελειώσει και ο δρόμος της οικονομικής ανοικοδόμησης θα ξεκινήσει, αυτός ο αναδυόμενος δυναμισμός θα είναι ζωτικής σημασίας.

Οι θετικές παρορμήσεις και δίκτυα από τα κάτω είναι απαραίτητα αλλά όχι επαρκή για μια βιώσιμη αλλαγή. Πρέπει οι κυβερνήσεις θα διασφαλίσουν την υγεία όλων, να προστατέψουν το περιβάλλον και να παρέχουν οικονομικά δίκτυα ασφάλειας. Οι τακτικές υποστήριξης της αποανάπτυξης που προωθούμε ήταν απαραίτητες πριν την πανδημία, και είναι περισσότερο κατά τη διάρκειά της και μετά: ένα καινούριο Νιου Ντιλ και ένα πρόγραμμα δημόσιας επένδυσης, διαμοιρασμού εργασιών, βασικό εισόδημα, δημόσιες υπηρεσίες για όλους, και υποστήριξη για τις οικονομίες της κοινότητας. Έτσι θα μπορούσε να είναι η αναδιοργάνωση των δημοσίων οικονομικών μέσω μέτρων συμπεριλαμβανομένων προστίμων για το διοξείδιο του άνθρακα, ανώτατο όριο για τον πλούτο, φορολόγηση για τη χρήση φυσικών πόρων και τη μόλυνση.

Ενώ οι συζητήσεις για την αποανάπτυξη έχουν παραδοσιακά εστιάσει στην αποστράτευση των απαιτητικών σε φυσικούς πόρους και οικολογικά επιζήμιων πτυχών των τρεχουσών οικονομιών, η αντιμετώπιση της πανδημίας έχει να κάνει με την αποστράτευση αυτών των πτυχών που δεν είναι άμεσα απαραίτητες για τη διατήρηση της ζωής. Ταυτιζόμαστε στην αντιμετώπιση της θεμελιώδης πρόκλησης να διαχειριστούμε οικονομίες χωρίς ανάπτυξη κατά τη διάρκεια και μετά την πανδημία: πώς να αποστρατεύσουμε μέρη της καπιταλιστικής οικονομίας εξασφαλίζοντας την προμήθεια βασικών αγαθών και υπηρεσιών, πειραματιζόμενοι με τρόπους μη απαιτητικούς σε πόρους να απολαύσουμε τις ζωές μας, και να ανακαλύψουμε τα συλλογικά νοήματα της ζωής.

Ριζοσπαστικές προτάσεις ήδη εξετάζονται και επιλεκτικά έχουν υιοθετηθεί σε όλο το πολιτικό φάσμα καθώς προσφέρουν συγκεκριμένες λύσεις στην πανδημία. Εταιρίες και κυβερνήσεις έχουν μειώσει τις ώρες εργασίας και εφαρμόζουν διαμοιρασμό της εργασίας· διαφορετικές μορφές βασικού εισοδήματος εξετάζονται και στοιχειώδη οικονομικά μέτρα έχουν θεσπιστεί για να ενισχύσουν τους εργαζόμενους την περίοδο της καραντίνας ύστερα από το κλείσιμο των επιχειρήσεων· μια διεθνής καμπάνια για εισόδημα φροντίδας έχει ξεκινήσει, ενώ ορισμένες κυβερνήσεις

ασχολούνται με την παραγωγή εξοπλισμού για τη διασφάλιση των ζωτικών προμηθειών και υπηρεσιών και εξετάζονται αναστολές στην αποπληρωμή ενοικίων, δανείων και υποθηκών. Υπάρχει μια αυξανόμενη κατανόηση ότι θα χρειαστούν τεράστιες δαπάνες από τις κυβερνήσεις.

Ο κόσμος θα αλλάξει μετά την πανδημία, και θα υπάρξουν αγώνες για το ποια μονοπάτια θα ακολουθήσουμε. Οι άνθρωποι πρέπει να αγωνιστούν να κατευθύνουν την αλλαγή προς πιο δίκαιες και ανθεκτικές κοινωνίες που να έχουν λιγότερο αντίκτυπο στους ανθρώπους και στα φυσικά περιβάλλοντα. Οι ισχυροί θα προσπαθήσουν να ανασυστήσουν το κατεστημένο και να μετατοπίσουν τα κόστη στους λιγότερο ισχυρούς. Χρειάζεται οργάνωση και συμβολή δυνάμεων και καταστάσεων για να διασφαλίσουμε ότι δεν θα είναι το περιβάλλον ούτε οι εργάτες που θα πληρώσουν τον λογαριασμό, αλλά αυτοί που επωφελήθηκαν περισσότερο από την ανάπτυξη που προηγήθηκε αυτής της καταστροφής.

Η αποανάπτυξη δεν είναι επιβολή στερήσεων, αλλά ένας στόχος για να εξασφαλίσουμε αρκετά για όλους ώστε να ζουν με αξιοπρέπεια και χωρίς φόβο· να βιώσουμε τη φιλία, την αγάπη και να έχουμε υγεία, να απολαύσουμε τον ελεύθερο χρόνο και τη φύση και να «νομιμοποιήσουμε» μια ζωή που είναι ταυτόχρονα μια εμπειρία αλληλεξάρτησης και ευπάθειας. Αυτός ο σκοπός δεν θα επιτευχθεί επιχορηγώντας εταιρίες ορυκτών καυσίμων, αεροπορικές, κρουαζιέρες, ξενοδοχειακές και τουριστικές μεγάλο-επιχειρήσεις. Αντίθετα, τα κράτη πρέπει να επενδύσουν σε πράσινες πολιτικές και να επανα-οικοδομήσουν τις υποδομές υγείας και φροντίδας τους, να δημιουργήσουν δουλειές με τη μετατόπιση σε οικονομίες που είναι λιγότερο περιβαλλοντικά επιζήμιες. Καθώς οι τιμές του πετρελαίου πέφτουν, τα ορυκτά καύσιμα πρέπει να φορολογηθούν βαριά, να αυξηθεί η χρηματοδότηση σε πράσινες και κοινωνικές επενδύσεις, και υπάρξουν φορολογικές απαλλαγές και μερίσματα στους εργαζομένους. Αντί να χρησιμοποιήσουμε το δημόσιο χρήμα για τη διάσωση επιχειρήσεων και τραπεζών, απαιτούμε τον καθορισμό

βασικού εισοδήματος που θα επιτρέψει στους ανθρώπους και στις κοινότητες να ανοικοδομήσουν τις ζωές τους. Αυτά τα βασικά ερωτήματα που σχετίζονται με τις στρατηγικές για κοινωνικό-οικολογική μεταμόρφωση θα είναι στο επίκεντρο του διεθνούς συνεδρίου για την αποανάπτυξη στη Βιέννη που θα γίνει διαδικτυακά στα τέλη Μάη του 2020. Μια καλή αφετηρία είναι οι αξίες για την ανάκαμψη της οικονομίας και η βάση για τη δημιουργία μιας δίκαιης κοινωνίας, που περιλαμβάνονται στο ανοιχτό γράμμα 'Αποανάπτυξη: νέες βάσεις για την οικονομία'.

Αυτή η κρίση αναμφίβολα δημιουργεί περισσότερους κινδύνους παρά ευκαιρίες. Ανησυχούμε για τις πολιτικές φόβου που η σπέρνει η πανδημία, την εντατικοποίηση της παρακολούθησης και του ελέγχου των πολιτών, την ξενοφοβία και ρίξιμο του φταιξίματος σε άλλους, καθώς και για την απομόνωση στο σπίτι που παρεμποδίζει τις από κοινού διαδικασίες και την πολιτική οργάνωση. Από τη στιγμή που παίρνονται μέτρα όπως η απαγόρευση κυκλοφορίας, οι καραντίνες, η θέσπιση κανόνων μέσω διαταγμάτων, οι έλεγχοι συνόρων και αναβολή εκλογών, μπορεί εύκολα να γίνουν μέρος του οπλοστασίου της πολιτικής επιβολής, ανοίγοντας δυστοπικούς ορίζοντες.

Για να αντιμετωπίσουμε αυτούς τους κινδύνους, η αποανάπτυξη δίνει τα κίνητρα και μας οδηγεί στην επανίδρυση κοινωνιών των κοινών, της αλληλοβοήθειας, μετατοπίζοντας τις συλλογικές επιδιώξεις από την ανάπτυξη προς την ισότητα και την ευημερία. Αυτά δεν είναι μόνο υψηλοί στόχοι. Στο υπό έκδοση βιβλίο Η υπόθεση της Αποανάπτυξης αναδεικνύουμε καθημερινές πρακτικές και κανόνες, για να ξεκινήσουμε να οικοδομούμε τον κόσμο που θέλουμε σήμερα, μαζί με πολιτικές στρατηγικές που στηρίζουν την σύμπραξη αυτών των προσπαθειών για τη δημιουργία δίκαιων και μικρού αντίκτυπου κοινωνιών. Αυτό το βιβλίο είναι διαφορετικό από κάθε άλλο σχετικά με την αποανάπτυξη, διότι είναι το πρώτο που προσπαθεί να απαντήσει το δύσκολο ερώτημα του «πώς» στην τρέχουσα πολιτική συγκυρία.

Πριν την πανδημία, έπρεπε να πείσουμε τους ανθρώπους για την αποανάπτυξη. Η δουλειά μας μπορεί να είναι κάπως πιο εύκολη

τώρα, έχοντας τόσο απτά στοιχεία ότι το τρέχον σύστημα καταρρέει από το ίδιο βάρος του. Καθώς εισερχόμαστε σε μια δεύτερη μεγάλη οικονομική κρίση για πολλά χρόνια, ίσως κάποιοι από εμάς επιθυμούν να θεωρούν δεδομένη τη σοφία της παραγωγής και του καταναλωτισμού, μόνο και μόνο για να διατηρηθεί το σύστημα. Οι καιροί είναι ώριμοι για εμάς να εστιάσουμε σε αυτά που πραγματικά αξίζουν: όχι το ΑΕΠ, αλλά την υγεία και την ευημερία των ανθρώπων και του πλανήτη. Με μια λέξη: στην αποανάπτυξη.

---

# Δημόσιος χώρος, εξευγενισμός, υπερ-τουριστικοποίηση κι εμείς

**του Μηνά Μπλάνα**

Ως δημόσιος χώρος μπορεί να νοηθεί ένας τόπος ο οποίος είναι ελεύθερος προς χρήση από την κοινωνία χωρίς περιορισμούς στην πρόσβαση. Και με την χρήση του όρου αυτού εννοούνται κυρίως πάρκα, πλατείες, άλση, παραλίες, βουνά. Με σκοπό την κοινή χρήση.

Η μάχη για τον δημόσιο χώρο, ως μία ελεύθερη περιοχή προσβάσιμη από όλους/ες υφίσταται εδώ και αρκετές δεκαετίες. Αγώνας για πλατείες, πάρκα, πεζόδρομους, παραλίες και ο,τιδήποτε άλλο συνιστά η έννοια του δημόσιου χώρου απαλλαγμένου από αντίτιμα, κάθε λογής δημόσια-ιδιωτικά έργα καταστροφής τους και κάθε είδους ιδιωτική εκμετάλλευση που αποκλείει την κοινωνία. Στην Τουρκία μία από τις μεγαλύτερες εξεγέρσεις με ένα όργιο καταστολής από την πλευρά του κράτους ξεκίνησε από την υπεράσπιση της πλατείας Ταξίμ.

Η κυριαρχία εφευρίσκει συνεχώς λόγους και προφάσεις έτσι ώστε να απλώσει τα δίχτυα της καθημερινά σ' αυτές τις περιοχές. Με την ολοένα και μεγαλύτερη εμπορευματοποίηση του. Από μαγαζιά-καφετέριες-μπαρ που επεκτείνονται σε πλατείες με τραπεζοκαθίσματα σαν να είναι ιδιοκτησία τους μέχρι και έργα που αναδιαμορφώνουν τον δημόσιο χαρακτήρα προς όφελος των ιδιωτικών συμφερόντων. Από τον λόφο Φιλοπάππου μέχρι και το Πεδίο του Άρεως, αυτή η υπεράσπιση αφορά την ελεύθερη συνεύρεση της κοινωνίας χωρίς περιορισμούς.

Έτσι και τώρα με αφορμή την οικονομική κρίση λόγω της πανδημίας σχεδιάζεται μία νέου τύπου επίθεση. Νομοσχέδια όπου παραλίες, πεζόδρομοι, πλατείες, περνάνε στα χέρια των επιχειρήσεων και των εταιρειών. Το κράτος προσδίδει νέες γραμμές στον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζονται τα παραπάνω: μονάχα ως τουριστικά θέρετρα και παραπάνω τζίρος για επιχειρήσεις.

Για τους ντόπιους το μόνο που μένει είναι εξαντλητικά μεροκάματα που τα μισά θα πάνε για ένα μπάνιο στην κοντινότερη παραλία. Το μέλλον της τοπικής κοινωνίας υπό αυτή τη διαχείριση των δημόσιων χώρων και του περιβάλλοντος διαγράφεται το ίδιο με αυτών της Βαρκελώνης, της Βενετίας και δεκάδων τουριστικοποιημένων πόλεων. Υψηλά ενοίκια μη προσβάσιμα για τον ντόπιο πληθυσμό και κοινόχρηστοι χώροι πλήρως εμπορευματοποιημένοι στα μέτρα της αγοράς. Ή αλλιώς ο εξευγενισμός (gentrification) ολόκληρων πόλεων μέσω και του AirBnB – κι όλα αυτά την επόμενη μίας συγκυρίας που κατέδειξε το αδιέξοδο αυτού του οικονομικού μοντέλου, που είναι ο τουρισμός.

Στο ίδιο μήκος κύματος η πόλη της Αθήνας σχεδιάζει έργα με παρόμοιο σκεπτικό. Η ανακαίνιση της πλατείας Ομονοίας υπό πληρωμένους διαφημιστικούς διθυράμβους αλλά και τα σχέδια για πεζοδρόμηση του κέντρου της Αθήνας. Έργα τα οποία υλοποιούνται με λιγοστή έως καθόλου διαφάνεια από ιδιώτες και θέτουν ως μοναδικό στόχο την αναβάθμιση περιοχών με τελείως οικονομικά κριτήρια. Το ζητούμενο είναι να υπάρχουν δημόσιες

διαβουλεύσεις έτσι ώστε να έχει άποψη η ίδια η κοινωνία πάνω σ' αυτά αλλά και αρχιτέκτονες, αρχαιολόγοι, παντός τύπου ειδικοί επί του θέματος και όχι μία μάζα επιχειρηματιών. Γιατί η διαχείριση τους αφορά πρωτίστως τους ίδιους τους κατοίκους της εκάστοτε περιοχής.

Αυτή είναι και η αξία του φυσικού περιβάλλοντος, των αρχαιολογικών χώρων και του δημόσιου χώρου για το κράτος. Μόνο ως εμπορεύσιμες πηγές προς εκμετάλλευση από ιδιώτες. Ως θέαμα και τουριστικές ατραξιόν που προσφέρουν χρήμα.

Τα νέα νομοσχέδια που αφορούν τόσο το περιβάλλον και το αυθαίρετο χτίσιμο σε δασικές εκτάσεις, πιο εύκολες περιβαλλοντικές άδειες σε εταιρείες κι αυτό για τον τουρισμό και για την επέκταση των μαγαζιών κινούνται ακριβώς προς αυτή την κατεύθυνση. Συγκεκριμένα, παραλίες με αντίτιμο που θα ανήκουν σε μαγαζιά, ξενοδοχεία πάνω σε παραλίες που θα τους ανήκουν, γήπεδα γκολφ σε περιοχές Natura κι όχι μόνο, ξενοδοχειακά καταλύματα σε δασικές περιοχές και εκμετάλλευση ή και γκρέμισμα των αρχαιολογικών χώρων από εταιρείες είναι αυτό που έχουν σκοπό να συμβεί αυτό το καλοκαίρι. Παράλληλα, με την τοποθέτηση-κατάληψη κάθε κοινόχρηστου χώρου από τραπεζοκαθίσματα, κάνοντας τους μέρος της επιχείρησης τους, με ερωτήματα όχι μόνο για την ελεύθερη πρόσβαση σ' αυτούς αλλά και για την μετακίνηση ατόμων με κινητικά προβλήματα.

Όλα τα παραπάνω δεν είναι εικόνες από το μέλλον αλλά από το παρόν. Ένα παρόν όπου μόνο οι τουρίστες έχουν θέση με κανέναν σεβασμό ως προς τις ομορφιές και την διατήρηση του φυσικού κάλους της κάθε περιοχής. Το ζήτημα παραμένει: τι χρήση επιζητά η ίδια η κοινωνία γι' αυτούς τους χώρους; Για όλους/ες ή για τα μαγαζιά και τους τουρίστες;

# Οι 4 Μάσκες

**του Χάρη Ναξάκη**

*Μια άλλη κριτική ανάγνωση, στην εποχή του κορωνοϊού, του βιβλίου του R. Trivers, Η μωρία των ανοήτων, Εκδόσεις Κάτοπτρο*

Στις 16 Ιουλίου του 1918, ρακένδυτος και με μόνη συντροφιά μια ταμπακιέρα με καπνό, ο παππούς μου ο Αντωνάκης, μικροκαμωμένος, εξ ου και το υποκοριστικό, αλλά γενναίος, επιστρέφει με μια ολιγοήμερη άδεια στο Κολυμπάρι Χανίων. Η ισπανική γρίπη είχε ήδη γίνει πανδημική. Ήταν έξι χρόνια φαντάρος, Πρώτος και Δεύτερος Βαλκανικός πόλεμος, Πρώτος Παγκόσμιος, σίγουρα όχι από επιλογή. Από «συνήθεια» συνέχισε να είναι φαντάρος μέχρι την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Ο θάνατος όμως τον καλωσόρισε στην πόρτα του σπιτιού του. Η 19χρονη γυναίκα του, όμορφη σαν τα κρύα τα νερά, είχε μόλις βάλει το κλειδί στην πόρτα του σπιτιού τους, δεν πρόλαβε να ανοίξει, σωριάστηκε στην είσοδο, πέθανε από την ισπανική γρίπη. Ο παππούς ξαναπαντρεύτηκε, ο όλεθρος του ιού, ο θάνατος της πρώτης γυναίκας του, γέννησε τη ζωή, τον πατέρα μου, τον αδερφό μου κι εμένα.

Ο προσωκρατικός φιλόσοφος Ηράκλειτος είχε συλλάβει αυτό το τραγικό παιγνίδι της μοίρας (της ύπαρξης), που η νεωτερική φιλοσοφία απωθεί από τη σκέψη της αναζητώντας επίγειους και ουράνιους παραδείσους, αναφέροντας: «*το ίδιο πράγμα υπάρχει σ' εμάς, το ζωντανό και το πεθαμένο, το νέο και το γερασμένο, γιατί αυτά μεταβάλλονται σ' εκείνα κι εκείνα σε αυτά*». Ο κόσμος είναι ευτυχώς ατελής, διότι αν ήταν τέλειος δεν θα μπορούσε να εξελιχθεί και «ζωογόνο» στοιχείο της ατέλειας είναι οι ιοί και τα μικρόβια, δηλαδή ο θάνατος, που γεννάει νέα ζωή. Χωρίς την θνητότητα, τον θρήνο μιας απώλειας και την γεννητικότητα, το κλάμα ενός μωρού, δεν υπάρχει ανθρώπινος βίος. Η δυτική σκέψη στις διάφορες εκφάνσεις της αρνείται το πεπερασμένο της ύπαρξης και για να αντιμετωπίσει αυτή την αδυσώπητη αλήθεια φοράει μάσκες. Ο στόχος είναι η απώθηση της

επίγνωσης της τραγικής περατότητας της ύπαρξης, της συνείδησης της θνητής μας κατάστασης, της κατανόησης όπως αναφέρει ο Φ.Νταμπούρ (*Μακάριοι οι θνητοί*, Εκδόσεις Μάγμα), ότι ανήκουμε στο ανθρώπινο είδος επειδή είμαστε θνητοί, γεγονός που μετατρέπει την περατότητά μας σε μια έκρηξη ζωής, δημιουργικότητας και οδύνης. Η μάσκα λειτουργεί ως μηχανισμός εξαπάτησης και αυτοεξαπάτησης διότι όπως θαυμάσια αναλύει ο R. Trivers στο βιβλίο του *Η μωρία των ανοήτων*, εξαπατούμε τον εαυτό μας προκειμένου να μπορέσουμε αποτελεσματικότερα να εξαπατήσουμε τους άλλους. Ο μηχανισμός δε αυτός είναι μια υπερμάσκα, σύμφυτη με τον homo sapiens.

**Η ατομικιστική μάσκα**: Το απελευθερωμένο από κάθε περιορισμό άτομο, αυτό που είναι ελεύθερο να ασκήσει τα ελαττώματά του, η κουλτούρα του εγωισμού και του ναρκισσιστικού ατομισμού, η ζωή χωρίς όρια διότι αυτά περιστέλλουν την ελευθερία του εγώ, το δικαίωμα του καθενός να ζει όπως επιθυμεί ενισχύοντας το εγώ και φονεύοντας το εμείς, τον άλλο, αυτά είναι ό,τι στον δυτικό πολιτισμό αναφέρεται ως ανθρώπινα δικαιώματα. Ο κυρίαρχος φιλελεύθερος ατομικισμός, το αυτοαναφορικό άτομο, δεν θα συντάξει ποτέ μια διακήρυξη των ανθρωπίνων υποχρεώσεων διότι διεκδικεί μόνο δικαιώματα και δεν αναλαμβάνει υποχρεώσεις. Το να μένουμε στο σπίτι είναι αναχρονισμός γιατί στερείται από την ικανοποίηση η μηχανή κατανάλωσης επιθυμιών και εμπορευμάτων στην οποία έχει μεταμορφωθεί ο σύγχρονος ατομικιστής. **Ελευθερία (κατανάλωση) ή θάνατος.** Μένοντας στο σπίτι μπορώ να περιορίσω εθελούσια τις ανάγκες μου και να προστατεύσω βέβαια την κοινότητα. Οι ισχυροί οικογενειακοί δεσμοί στην Ελλάδα επέτρεψαν στους ανθρώπους να προστατεύσουν τους δικούς τους τη στιγμή που στην αναπτυγμένη δύση πέθαιναν αβοήθητοι στα γηροκομεία. Αν η ευθύνη ήταν κατά κύριο λόγο ατομική, όπως διαφημίζει το φιλελεύθερης έμπνευσης σύνθημα, τότε το άτομο ορθολογικά σκεπτόμενο θα ταύτιζε την μεγιστοποίηση του ατομικού του συμφέροντος με την εγκατάλειψη των αντιπαραγωγικών γερόντων. Ο τρόπος που πεθαίνουν οι γέροντες είναι ο άκαρδος πολιτισμός των νεότερων.

**Η κοινωνικο-κεντρική μάσκα:** Ο άνθρωπος είναι μια κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή. Την μετατροπή του σώματος (της φύσης) σ' αυτή τη μυθοπλασία την εισήγαγε ο Σαρτρ στο *Είναι και Μηδέν*, η Μποβουάρ στο *Δεύτερο φύλο* και την εξέλιξε ο Φουκώ που θεωρεί ότι η ανθρώπινη ταυτότητα είναι απεριόριστα πλαστική και περιλαμβάνει μόνο επίκτητα και όχι έμφυτα χαρακτηριστικά. Ο Φουκώ λέει ότι δεν υπάρχει λόγος για έναν άντρα να αποδεχτεί την αρσενικότητά του. Αρκεί να θέλεις να είσαι άλλος για να γίνεις άλλος. Η τέλεια μάσκα. Για να παρατηρήσει σαρκαστικά ο Μ. Ονφρέ ότι η αλλαγή φύλου δεν γίνεται διαβάζοντας Φουκώ αλλά χειρουργικά και με ορμονοθεραπείες. Την περιγραφή του ανθρώπου ως αφύσικου, χωρίς ιδιότητες και ουσία, που πάνω της εγγράφει η όποια εξουσία όποια ταυτότητα θέλει συνέχισε ο Ιταλός φιλόσοφος Τ. Αγκάμπεν οδηγώντας την παραπάνω λογική στα άκρα σε άρθρο του στην εφημερίδα Il Manifesto: «*Αφού η τρομοκρατία δεν λειτουργεί πλέον ως αιτία για έκτακτα μέτρα, η επινόηση μιας πανδημίας προσφέρει την τέλεια αφορμή ώστε να επεκταθεί η εφαρμογή τους*» και συνέχισε συγκρίνοντας τις φυλακές υψίστης ασφαλείας με την καραντίνα. Η πανδημία είναι λοιπόν κοινωνικό κατασκεύασμα, εφεύρεση της εξουσίας, για να επιβάλλει μια κατάσταση φόβου και ελέγχου στου υπηκόους, την επιτήρηση ως κανόνα. Πρόκειται για μια άλλη εκδοχή των θεωριών συνωμοσίας ότι ο ιός κατασκευάστηκε σε εργαστήριο. Η φύση είναι παρούσα και ενίοτε είναι υπό προϋποθέσεις φονική, η πανδημία είναι υπαρκτή και βεβαίως θα επιταχύνει την ψηφιακή επιτήρηση και τις διάφορες μορφές τηλεργασίας, αλλά αυτά έχουν ξεκινήσει ήδη εδώ και μια εικοσαετία.

**Η τεχνο-επιστημονική μάσκα:** Η πανδημία είναι η παταγώδης κατάρρευση ενός πολιτισμικού υποδείγματος που στηρίζεται στην νεοτερική φενάκη (μάσκα) ότι ο άνθρωπος ξέκοψε από τη φύση, είναι μόνο κοινωνικό δημιούργημα, και με όπλο την ακαταμάχητη επιστήμη θα αποφυσικοποιήσει την ύπαρξη. Αλήθεια πόσες φορές η επιστήμη δεν διακήρυξε τον οριστικό θάνατο των ιών και των μικροβίων; Η πεποίθηση αυτή στηρίζεται στην ορθολογική ματαιοδοξία ότι τίποτα στη φύση δεν είναι απρόσιτο στην γνώση. Η γνώση όμως είναι αέναα ατελής, οι εξηγήσεις έχουν όρια. Οι

νεοτερικές κοινωνίες των φώτων συνεχίζουν να είναι στο σκοτάδι. Η επιδίωξη της επιστήμης να αναγορευτεί σε επίγειο θεό θα διαρκέσει μέχρι να εμφανιστεί η νέα πανδημία. Γι' αυτό κάθε φορά ανανεώνει την προσδοκία (μάσκα) για την ανακάλυψη ενός υπερφαρμάκου, μέχρι η τεχνοεπιστήμη να μας μετατρέψει μέσω των γενετικών χειρισμών του γονιδιώματος σε άτρωτους μετανθρώπους. Ο τελικός νικητής της πανδημικής κρίσης είναι ο τεχνολογικός μεσσιανισμός και ο μετασχηματισμός της ανθρώπινης κατάστασης σε μετανθρώπινη. Μην διαρρηγνύουν τα ιμάτιά τους οι φιλελεύθεροι και αριστεροί ατομικιστές για το πόσο περιόρισε την προσωπική τους ελευθερία, που συνήθως περιλαμβάνει ή ταυτίζεται με το καταναλώνω άρα υπάρχω, η καραντίνα. Στην επόμενη πανδημία η καραντίνα θα είναι εικονική, θα έχει ψηφιοποιηθεί, το δικτυωμένο άτομο θα την «καταναλώνει» οικειωθελώς. Ήδη συγκροτείται ένα τεχνοσύμπαν ψηφιακής επιτήρησης. Τα ύποπτα κρούσματα είναι δυνατόν να εντοπιστούν από τις διαδρομές τους που καταγράφονται στα κινητά τους, τις πιστωτικές τους κάρτες, τις κάμερες ασφαλείας ή τις κάμερες-σαρωτές που θα εντοπίζουν ποιος έχει πυρετό. Ταυτόχρονα θα επιταχυνθεί η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης και της γενετικής μηχανικής που θα μετατρέψουν τον ατελή άνθρωπο σε υγειονομικά προστατευόμενο αυτόματο, σε μια μετανθρώπινη μηχανή. Το θνήσκον σώμα και οι ιοί θα είναι περιττοί γιατί θα τείνουμε να γίνουμε ασώματα ψηφιακά αποτυπώματα. Κανείς βέβαια δεν αρνείται την περίθαλψη, που δεν είναι κατασκευή μετανθρώπου, αλλά τον γενετικό χειρισμό του γονιδιώματος για την παραγωγή ενός νέου ανθρώπου.

*Όσο βέβαια το τεχνολογικό σύστημα καθολικοποιείται για να ελέγξει και να περιορίσει τον «θόρυβο» που δημιουργεί η ενίοτε απρογραμμάτιστη και ενοχλητική ανθρώπινη παρουσία και το φυσικό περιβάλλον, τόσο αυξάνονται αντί να μειώνονται οι αστάθειες, οι αβεβαιότητες και η συνοχή της κοινωνίας. Τότε οι «υγιείς» ελίτ του μέλλοντος θα ανακαλύψουν το σούπερ εμβόλιο που θα περιλαμβάνει μια πιο ισχυρή δόση τεχνολογίας. θα ζουν περιφραγμένες σε τεχνολογικά νεομεσαιωνικά φρούρια έχοντας την ψευδαίσθηση ότι είναι προστατευμένοι. Ο νέος*

*μεσσιανισμός θα είναι τεχνολογικός.*

**Η επουράνια μάσκα**: Στις Φιλιάτες Θεσπρωτίας στα μέσα του 19ου αιώνα εν μέσω της πανδημίας πανώλης η ηγεσία της εκκλησίας προτρέπει τους 2.800 κατοίκους της πόλης να δεχτούν καρτερικά τις συνέπειές της διότι ήταν θεόσταλτη, θεία τιμωρία. Στο τέλος επέζησαν 130 κάτοικοι. Βεβαίως η σημερινή ηγεσία της εκκλησίας δεν υιοθέτησε μια τέτοια αναχρονιστική στάση. Το επίδικο ζήτημα που έθεσε είναι το μεταφυσικό και μη αποδεικνυόμενο, η θεολογική παραδοχή για το τί υπήρχε εν αρχή, στην απαρχή της απαρχής, δηλαδή ο θεός. Η υπόθεση αυτή δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί ή να διαψευστεί με κοινά αποδεκτά εννοιολογικά εργαλεία, είναι αυτοεπαληθεύσιμη, δηλαδή δόγμα. Πώς είναι λοιπόν δυνατόν ο πανάγαθος θεός να επιτρέπει να μολύνεται με ιούς και μικρόβια η θεία μετάληψη, που εξασφαλίζει την αιωνιότητα και την αγιοποίηση του ανθρώπου, ο άρτος και ο οίνος που συμβολίζουν το σώμα και το αίμα του Χριστού; Αν αυτό ήταν δυνατόν, να κυκλοφορούν δηλαδή μικρόβια στη θεία μετάληψη όπως διαβεβαιώνει η επιστήμη, τότε ο θεός θα ήταν εκδικητικός, μετάνιωσε που κατασκεύασε τον άνθρωπο. Το συμπέρασμα είναι αυτονόητο. Αφού ο θεός είναι πανάγαθος ακόμα κι αν τα θνητά υλικά στοιχεία της μετάληψης έχουν μολυνθεί, κατά την τέλεση του μυστηρίου μεταμορφώνονται για να μεταφέρουν τη θεία χάρη και είναι αβλαβή. Γι’ αυτό είναι αδιαπραγμάτευτη η θεία μετάληψη για την εκκλησία.

Οι μάσκες δεν μπορούν οριστικά να αφαιρεθούν, μπορούμε όμως να τις φοράμε λιγότερο. Για να συμβεί αυτό δεν αρκεί να διεκδικούμε μόνο την ενίσχυση του δημόσιου συστήματος υγείας που αποδιάρθρωσε η νεοφιλελεύθερη συνταγή της ιδιωτικοποίησης του κόσμου. **Για να επιτευχθεί μια συμβιωτική κοινωνία, η ευζωία, όχι η αθανασία, ο κόσμος πρέπει να γυρίσει ανάποδα, να αλλάξει πολιτισμικό και παραγωγικό υπόδειγμα και να μπει ένα φρένο στην αχαλίνωτη παγκοσμιοποίηση.** Η διάδοση άλλωστε της πανδημίας σε κάθε χώρα, όπως σωστά παρατηρεί ο Γ. Λιερός (ηλεκτρονικό άρθρο στις εκδόσεις των Συναδέλφων), είναι ανάλογη του ανοίγματός της στην παγκοσμιοποίηση, γι’ αυτό οι

χώρες που επλήγησαν περισσότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, Ισπανία, κλπ) είναι αυτές που διατηρούσαν μεγαλύτερες εμπορικές συναλλαγές με την Κίνα. Γιατί βέβαια δεν παγκοσμιοποιούνται μόνο το κεφάλαιο, τα εμπορεύματα και η εργασία αλλά και οι ιοί. Ένα επίπεδο μετασχηματισμών για ένα κόσμο από την ανάποδη είναι: να γυρίσουμε την πλάτη στην ιδεολογία της απεριόριστης ανάπτυξης και της προόδου, να περιορίσουμε τα πρωτεία της οικονομίας και να «κατασκευάσουμε» ένα πολιτισμό των ορίων. Η προστασία και αναβάθμιση των οικοσυστημάτων θα επανάφερε μια ισορροπία ανάμεσα στα μικρόβια, τους ανθρώπους και τα ζώα, παρεμποδίζοντας τις επιδημίες, η τοπικοποίηση της παραγωγής και της κατανάλωσης, η λιτή ζωή – λιγότερα είναι καλύτερα – θα περιόριζε τον καταναλωτικό ηδονισμό, η μείωση έως κατάργηση της βιομηχανικής κτηνοτροφίας, που είναι το βιολογικό υπόστρωμα για τις μεταλλάξεις των ιών και το πέρασμά τους στον άνθρωπο και η αντικατάστασή της από την μικρή οικογενειακή κτηνοτροφία, η επέκταση των κοινών αγαθών, η τουριστική αποανάπτυξη και η λελογισμένη ανάπτυξη του περιηγητικού τουρισμού. Πρέπει επειγόντως να γυρίσουμε τον κόσμο ανάποδα, διότι δεν πιστεύω στην παιδαγωγική των καταστροφών, ότι δηλαδή μετά από μια καταστροφή ο άνθρωπος θα βάλει μυαλό. Έχει στη φύση του την ύβρη την οποία πρέπει να περιορίσουμε.

*Ο Χάρης Ναξάκης είναι καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

---

# Υγεία πάνω απ’ όλα

**του Μπάμπη Βλάχου ***

Επιτέλους, ένας άρρωστος πολιτισμός σε παραλυσία! Κανένα

τρομο-κρατικό χτύπημα δεν θα είχε τέτοια επιτυχία. Και το επέφεραν «υγιείς» κυβερνήσεις.

Γιατί θυμόμαστε (;) βέβαια τις επιδημίες της μακραίωνης Ιστορίας και περιπέτειας του είδους, που επανεκκινούν τον «ανθρωπισμό» μας, τους αρχαίους λοιμούς και την πανώλη, την πανούκλα και την ισπανική γρίπη…, επιδημίες θεόσταλτες όπως πίστευαν σχεδόν όλοι τότε, αλλά αυτές που εξολόθρευσαν τα δεκάδες εκατομμύρια αυτοχθόνων της νεοανακαλυφθείσας Αμερικής (με πολύ περισσότερα θύματα από τα θύματα του Μεγάλου Πολέμου και του Ολοκαυτώματος…) περιέργως τις παραβλέπουμε· ενθυμούμενοι, ευτυχώς, τη φαιά πανούκλα του φασισμού και τα εργαστήρια των Άουσβιτς, ξεχνάμε το πείραμα της Χιροσίμα και τις ζητωκραυγές των ατομικών φυσικών.

Και τουλάχιστον, απ’ ό, τι φαίνεται, σήμερα τις πανδημίες -εκτός από τη νυχτερίδα- τις παράγει όχι ο αναμάρτητος θεός αλλά παραδόξως η εξέλιξή του: η επιστήμη/τεχνολογία και τα εργαστήριά της. Οι μεθοδικοί ιερωμένοι της. Κάτι είναι κι αυτό.

*

Όταν ο Ορέστης πήρε το κεφάλι της μάνας του, της Κλυταιμνήστρας, αγρύπνησε όλο το βράδυ στον τάφο της για να μην τον συλήσουν. Και τότε, κατέφθασαν οι Ερινύες. Είχαν φιδίσια μαλλιά, κεφάλι σκύλου και… φτερά νυχτερίδας, πλαταγίζοντας τα μαστίγια. Κρύφτηκε κι αυτός μπρούμυτα στον μανδύα του καλύπτοντας το κεφάλι, μπας και το αδειάσει από τον ανυπόφορο εφιάλτη με τις κατάμαυρες θεές.

Πράγματι, η φαντασία της ανθρώπινης ψυχής, η στόφα της, έπαιρνε και παίρνει ανέκαθεν μορφή όχι μόνο κατεξοχήν σωματική αλλά και εξόχως δημιουργική. Μόνο που, ανάλογα με τον πολιτισμό που βρίσκεσαι, το να είσαι «δημιουργικός», όπως οι τωρινοί τεχνο-επιστήμονες προκαλεί εδώ και πολλές δεκαετίες, συχνά δεινά και καταστροφές περισσότερες από τη «σωτηρία» που υποτίθεται ότι προσφέρουν (βλέπε Τσερνόμπιλ, αλλά και τις

αμφιλεγόμενες εφαρμογές από το γονιδιακό πλιάτσικο στα τροπικά οικοσυστήματα, αγαπημένα των μεγάλων φαρμακευτικών εταιρειών) μέσα στον ίλιγγο του πρωταθλητισμού τους. Άλλο να φοράς τα παπούτσια του Air, κι άλλο να «φοράς» κάποια γονίδια του Jordan – θα γίνει κι αυτό σου υπόσχονται! Από τον θρίαμβο στη συντριβή. Αυτό δεν συνέβαινε πάντοτε; Κι αφήνοντας πίσω βέβαια πλέον, στη σκόνη, τη μάνα-γη άλλων πολιτισμών. Το τεχνητό εναντίον του φυσικού. Το αντίγραφο να περιφρονεί το πρωτότυπο. Το ψηφιακό πιο οικείο από την παρουσία. Γιατί τα όρια της βιοτεχνολογίας, η αμφισημία της, ξεχειλώνουν, λες και πρόκειται για τη συνεχή μετατόπιση των συνόρων, παρανοϊκή, του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Πολιτισμός που δεν ενδιαφέρεται και πολύ, εδώ που τα λέμε, για το τι εστί πλέον φύση ή φυσικό (το διαπραγματεύεται ως ένα *βάναυσο*/ακατέργαστο εμπόρευμα) ή για την «αλήθεια» (όπως κάποτε, προλάβαινε, ένας Νεύτωνας ή ο Δημόκριτος), *αλλά για το αποτέλεσμα και μόνο*: την προχειρότητά του. Και δεν εννοούμε μόνο την αξία χρήσης κάθε μεγάλου επιτεύγματος, που είναι βέβαια πρωτίστως συνυφασμένο με τη στρατιωτικοποίηση της τεχνο-επιστήμης (όπως ξεκίνησε και το Ίντερνετ, πριν το δώσουν στις τράπεζες, την πελατεία και το «κοινό»), ούτε πώς πέφτουν απ' τα σύννεφα, πλάι στα χάιτεκ οπλικά συστήματα, τα βιο-όπλα της γενετικής, η χαρτογράφηση από την Γκουγκλ, του ανθρώπινου γονιδιώματος για καλούς σκοπούς, και… Ποιος θα σταματήσει ποιον; Γιατί και «απλώς» να εκμεταλλεύεσαι και να καταστρέφεις συστηματικά για λόγους Ανάπτυξης τη φύση, τα ξέρετε, μοναδική πρωτοτυπία, του παρόντος πολιτισμού, το βιασμένο κλίμα το νερό και τον αέρα, και βέβαια αυτά που τρώμε (λες και… στον Άρη ή κάποιο εξωπλανήτη θα είναι και εφικτά και καλύτερα – άλλη μεγάλη ονειραπάτη κι αυτή), κι ύστερα ως διεστραμμένος να βάζεις τα εργαστήρια να ψάχνουν αντίδοτα για τις αναπόφευκτες «παράπλευρες απώλειες» και τις ολοκαίνουριες ασθένειες, ε αυτό καταντάει ανωμαλία του πάλαι ποτέ ενστίκτου της επιβίωσης. Που ακόμα κι έτσι, φαίνεται, καλά κρατεί. Εκτός εάν ήδη είναι στο στάδιο των κλινικών δοκιμών, το… αντίδοτο στην πολύτιμη θνητότητά μας. Στον μοναδικό μας θάνατο. Ή τουλάχιστον στον φόβο του. Δεν θα πάρουμε.

*

Ο Ορέστης πάντως, εκδικούμενος τη δολοφονία του πατέρα του, καθιερώνοντας την πατριαρχία αντί της μέχρι τότε μητριαρχίας, στην Αργολίδα κατακρατούσε τις Ερινύες κι όχι στη Wuhan. Ενώ κατά μία ειρωνεία της συγκυρίας, στο γαλλικών προδιαγραφών ύψιστης βιο-ασφάλειας (και με επιπλέον αμερικανική χρηματοδότηση – το αν ετηρούντο τα μέτρα και από ποιους θα μας το δείξει [;] ή όχι ο νέος «ψυχρός πόλεμος») Ινστιτούτο Ιολογίας της Κίνας, με τη μεγαλύτερη τράπεζα ιών της Ασίας και την υψηλότερη εξειδίκευση τουλάχιστον στον SARS, και οι δυο πρωταγωνίστριες είναι γυναίκες. Και η διευθύντρια, και κυρίως η αναπληρώτριά της, που την φώναξαν εσπευσμένα από ταξίδι κι αφού είχε ξεσπάσει το πρόβλημα, η διάσημη στην επιστημονική κοινότητα ως τοπ «Bat Woman» Σι Ζενγκλί, και η οποία μας έδωσε πρώτη το γονιδίωμα του SARS–CoV-2 και μετά… αυτο«φιμώθηκε». Δηλαδή αυτοί που επινόησαν εργαστηριακά, επιστήμονες μάλλον καλοήθεις -αν και κακοήθεις να ήσαν λίγο μας ενδιαφέρει εδώ-, αυτόν τον ιό, και… τύψεις να είχαν, τις φίμωσαν. Όπως τύψεις βέβαια δεν είχαν και οι Αμερικανοί (κι οι Ελβετοί, εκτός απ' τους Κινέζους) που ήδη από τον Νοέμβριο του 2015, όπως έχει δημοσιευθεί, πέτυχαν να κατασκευάσουν μετάλλαξη του SARS για επιστημονικούς ή άλλους λόγους. Είτε δηλαδή ψοφάς για μια «φυσική» σούπα νυχτερίδας (δεν βρέθηκε ακόμη το ενδιάμεσο ζώο-ξενιστής) είτε κατασκευάζεις τον ιό εργαστηριακά και σου ξεφεύγει, το τωρινό επακόλουθο λίγο αλλάζει. Η λογική όμως λέει ότι *ο ιός και ξέφυγε και μεταλλάχτηκε στη συνέχεια (στην Ιταλία)*… Πρώτη φορά δηλαδή το αρχικά συνωμοσιολογικό, το α-φύσικο, είναι και το πλέον λογικό.

Μόνο που η όποια «συνωμοσιολογία», κατά τη γνώμη μας δεν αρχίζει, αλλά τελειώνει εδώ. Ο ίδιος ο τερατώδης πολιτισμός μας, ο πρώτος και ο μόνος με μονοθεϊσμό του την Οικονομία, ήδη εκμεταλλεύεται *ευκαιρίας δοθείσης* τις ίδιες του τις αδυναμίες, μαθαίνει να αναδιαρθρώνεται πιο βρώμικα κι από τους νόστιμους ιούς των «άγριων» ζώων – μεταλλασσόμενος εξίσου τάχιστα. Αλλά να εξηγούμαστε πρώτα:

Το DNA του SARS–CoV-2 είναι νυχτερίδας (θυμηθείτε τον… Δράκουλα, αλλά και τον Έμπολα στην *αποψιλωμένη* Αφρική) και έχει στη θέση του γονιδίου για την πρωτεΐνη Spike την ακολουθία του γνωστού SARS που «δένεται» στα ανθρώπινα κύτταρα… (Wu at al. (2020), Nature, Vol. 579, σ. 265, αρχές Φεβρουαρίου). Παρατήρησαν, ήδη λοιπόν, ότι η ακολουθία της Spike, και μπροστά και πίσω (στο γονιδίωμα), έχει προστεθεί τ ε χ ν η τ ά (δεν θα σας μπλέξουμε με την «περίεργη» ανάγνωση άλλων papers άλλων επιστημόνων, ακόμα και του MIT, αλλά το συμπέρασμα σχεδόν δεν αμφισβητείται). Και ότι επιπλέον, μέσα στην ίδια περιοχή υπάρχει μια μικρή ακολουθία (δεν υπήρχε στον SARS, 4 αμινοξέα) που αναγνωρίζεται από μια άλλη πρωτεΐνη, την furin, και «δένει» τον ιό και σε πολλά άλλα κύτταρα πλην αυτών της αναπνευστικής οδού (Wang et al, Virologica Sinica, μέσα Μαρτίου)… Δηλαδή, ήδη κατά τους πλέον ενήμερους ερευνητές-επιστήμονες, δεν εννοώ τύπου Ιωαννίδη ή Δασκαλάκη, η πιθανότητα να είναι ο ιός αποτέλεσμα φυσικών γεγονότων είναι σχεδόν μηδενική. Πράγμα που το υποπτευόμασταν άλλωστε οι περισσότεροι.

Και αυτό το γνωρίζουν και οι Αμερικανοί και οι Κινέζοι, ακόμα και ο Μητσοτάκης και ίσως όλες οι κυβερνήσεις του κόσμου.

*

Εξ ου και τα δρακόντεια μέτρα του κινεζικού κράτους πάραυτα (παραήταν σύμπτωση να βρίσκεται στη Wuhan το αρμόδιο Ινστιτούτο Ιολογίας), μια και κανείς δεν ήξερε ακόμη στην πραγματική ζωή -ούτε οι Κινέζοι, που ετοίμαζαν την πρωτοχρονιά τους- τον βαθμό επικινδυνότητας του κατασκευασμένου ιού – ούτε τη μεταδοτικότητά του. Και πάντως, είτε οι Κινέζοι είτε οι Υπηρεσίες άλλων χωρών, το έστειλαν το μήνυμα σε κάποιες κυβερνήσεις, μάλλον και στη δική μας.

Έτσι, στην Ελλάδα ο Μητσοτάκης αντέδρασε γρήγορα και άμεσα, κυρίως γιατί γνώριζε βέβαια το ξεχαρβάλωμα και την υποβάθμιση -που ο ίδιος είχε προπαγανδίσει- του Κρατικού Συστήματος Υγείας και δεν ήθελε να χρεωθεί ένα νέο «Μάτι» εις τη νιοστή

(αποφασιστικό στις προηγούμενες εκλογές), αλλά και γιατί έτυχε η χώρα εκτός απ' το να συνορεύει με την Ιταλία να διαθέτει και εξαιρετικούς γιατρούς του είδους.

*

Κι εδώ αρχίζει το πανηγύρι των μονοθεματικών και τρομολάγνων ΜΜΕ (άλλη σπουδαία τεχνο-επιστημονική πρόοδος αυτή, που καταργεί τη μέρα και τη νύχτα), αλλά και του προαναγγελθέντος χρονικού μιας μεγάλης ύφεσης -χειρότερη αν η πανδημία απλωνόταν ανεξέλεγκτα-, που ευκαιρίας δοθείσης πλέον προεξοφλήθηκε γιγάντια – θα δούμε. (Σίγουρα και για να προκαταλάβουν κάποιοι για τη μισοτιμής εργασία που επιδιώκουν, τη «μερική κανονικότητα» που διακηρύσσουν.)

Από τη μια, λοιπόν, το «εκτάκτως» (του έγινε φαίνεται συνήθεια) πατερναλιστικό/ολοκληρωτικό Κράτος – πρόκειται άλλωστε περί πλεονασμού, περί ταυτολογίας… (ποιο κράτος θέλει άρρωστους τους εργαζόμενούς του και κορωνοκοινωνίες;). Κι από την άλλη ο διασυνδεδεμένος πληθυσμός: σε αναγκαστική αυτο-πειθαρχία, αποκλεισμένος ο ένας από τον Άλλο. Έμπλεοι ενός πάλαι ποτέ, κατά συνθήκη Ανθρωπισμού (γιατί και πεζοδρόμιο αλλάζουμε, κι ούτε δεχόμαστε επισκέψεις), τον Διαφωτισμό τον έχουν αναλάβει τα κανάλια. Όσο και η καταιγιστική ολοκληρωτικού τύπου προπαγάνδα – στην άγνωστη αναδιάρθρωση που επίκειται, ιδίως του φόβου. (Γνώριμος στον νεοέλληνα, αν μη τι άλλο λόγω της προηγηθείσης κρίσεως, και των πολλών φαρμάκων…). Κι ενώ το 1957 όπως και το καλοκαίρι του '68 -όλα ξεχνιούνται, ως γνωστόν!- οι επιδημίες της λεγόμενης τότε «ασιατικής γρίπης» (από την Κίνα και το Χονγκ Κονγκ), και πολλαπλάσια απ' ό, τι σήμερα θύματα είχαν και δεν επιβλήθηκε η τωρινή ευγένεια της απόστασης. Άλλοι καιροί… Αλλά φαίνεται ο καπιταλισμός δεν είχε τότε τόση ανάγκη όσο σήμερα να πάει για λίγο διακοπές.

Επ' ευκαιρία, καλό είναι να θυμόμαστε πότε-πότε ότι κατ' ουσίαν δεν υπάρχουν «άτομα» και ανεξάρτητα «Εγώ», όπως κομπάζει ο δυτικός πολιτισμός· σε καμιά κοινωνία δεν υπήρχαν (δεν συνυπάρχουν έτσι, κατά αυτόν τον τρόπο οι «ψυχές»).

Άλλωστε ούτε καν στυλίτες ή Ροβινσώνες δεν υπάρχουν τη σήμερον ημέρα, ούτε καν υπερπλούσιοι που «κάνουν ό, τι θέλουν», αλλά όλοι είναι εξόχως εργαλειοποιημένοι και επιστημο-εξαρτώμενοι: συναλλασσόμενοι με την Κοινότητα. Δεν «γλυτώνει» εύκολα κανείς. Ακόμη και ένας άστεγος, ένας ναρκομανής ή ο ένας και μόνο ψυχοπαθής στην πραγματικότητα την επηρεάζει.

Κοινότητα, που εδώ και καιρό τείνει έτσι κι αλλιώς να γίνει αποκλειστικά διαδικτυακή και διασυνδεδεμένη. Και καλά η τηλεργασία. Προεξοφλείται μισοπληρωμένη ήδη. Όμως την απλήρωτη εργασία-«επικοινωνία» (τη διαφήμιση του εαυτού μας), *γιατί δεν υπάρχουν άεργοι τη σήμερον ημέρα*, που εκμεταλλεύονται καθημερινά οι μεγαλύτερες εταιρείες του πλανήτη πουλώντας τα data μας (οι ίδιες που προωθούν τη γνωστή εφαρμογή ιχνηλάτησης και εντοπισμού «του ιού»), πού τη βάζεις;

Από την άλλη, εν μέσω της ψευδούς απραξίας και της χωρίς κοινωνικές εντάσεις πλεύσης που είχαμε αυτές τις μέρες απομακρυνόμενοι από τον κορωνοϊό -και διαταξικός και υπερεθνικός-, τα περιοριστικά μέτρα πέτυχαν πράγματι και έφεραν (ως επιπλέον σπάνια ασθένεια) τη γλυκιά και προσωρινή αίσθηση της κοινότητας. Με το *μίασμα* απλώς να μετατοπίζεται από το εξ ορισμού ανήθικο Κράτος στο «ανεύθυνο Άτομο».

*

Ο μεταπολεμικός καπιταλισμός (καταχρηστικά ονομάζουμε έτσι τη μετεξέλιξη του [δυτικού] Χριστιανισμού – και πάντως αυτές οι δυο θρησκείες συναποτελούν την επικράτεια του παρόντος πολιτισμού), είτε «ιδιωτικός» είτε «κρατικός», αφότου ανακάλυψε τα θέλγητρα του Ολοκληρωτισμού δεν τα πρόδωσε ποτέ. Σε Ανατολή και Δύση. Και ας αποκαλεί το πολίτευμά του δημοκρατία (ολιγαρχία καραμπινάτη βέβαια -αν ρωτούσες τον Αριστοτέλη- η «αντιπροσώπευση»). Κυρίως, γιατί αφότου επετεύχθη για πρώτη φορά στην ιστορία ο ολοκληρωτισμός της Οικονομίας, στο πολίτευμα και για το ποιος αποφασίζει για ποιον, θα κώλωνε τώρα;

Κι η αλήθεια είναι ότι η ακατάσχετη επικυριαρχία, επιβολή και αναβάπτιση της οικονομίας σε φανατική θρησκεία, μεταδόθηκε και μεταδίδεται πλέον όπως ένας άκρως παθογόνος/επικίνδυνος ιός. Και τουλάχιστον όσο θα μιλάμε για «παρασιτικές» οικονομίες παρεμπιπτόντως, τόσο θα επισφραγίζουμε ότι ο «νόμος του οίκου» απεδείχθη ένα υπερενεργητικό, αλλά και λανθάνον και υπεραιωνόβιο παράσιτο.

Μέσω ενός ξενιστή κάθε φορά. Γιατί προσδένεται ως παράσιτο στα κύτταρά μας. Κι ο ξενιστής αυτός, εκτός από τις θαυμαστές τεχνο-μόδες των ημερών μας, συνήθως εξακολουθεί να είναι το νεότερο Κράτος. (Η μεγάλη επιδημία της πανώλης λίγους αιώνες πριν, του εξασφάλισε την καλύτερη πρόσβαση/πρόσδεση από τότε.) Αυτό που ήδη παίρνει πάλι στις πλάτες του, όπως και το 2008, την αναδιάρθρωση μέσω πανδημίας.

Κι όχι διότι ο οργανισμός μας ήταν κανένας παρθένος (στους φυσικούς κι αφύσικους ιούς) αλλά γιατί έτσι έμαθε να τρέφεται η ανθρώπινη αρρώστια. Κυρίως δια της εθελοδουλείας, αναθέτοντας την τεχνική μας υπεράσπιση στους επιτήδειους (λες κι είναι όλα το ίδιο). Παρότι και λίγη καταστολή πότε-πότε δεν βλάπτει. Παράλληλη προφανώς με την εσωτερίκευση του κράτους, του κατεξοχήν αδηφάγου τόπου εξουσίας, που πολλαπλασιάζεται ασύστολα προς όφελός του (χρησιμοποιώντας και μεταστρέφοντας το δικό μας γονιδίωμα). Κι ακολουθεί η τηλε-επιτήρηση κι η αυτο-επιτήρηση.

Και επειδή ορισμένοι μιλούν για *αυτοπεριορισμό*, όπως είχαμε στην Αθήνα των αρχαίων τραγικών ας πούμε, και δεν εννοούν, να υποθέσουμε, την τωρινή παραίτηση από τα ουκ ολίγα βασικά της ύπαρξης – … *καμία σχέση*. Όπως και δεν έχει σχέση η πετυχημένη κατάργηση του Δημόσιου Χώρου στον δυτικό κόσμο (κατακτημένος από το κράτος και τα μήντια), που τώρα με την αναγκαστική καραντίνα ξαναβγαίνει γυμνή στο σκληρό φως. Άλλο ο οίκος στους Αθηναίους τότε και τελείως άλλο στους ιδιώτες/δυτικούς σήμερα, που βέβαια αυτούς τους τρεις Χώρους *της πόλεως* «δανείστηκαν»: τον οίκο, την αγορά (<αγορεύειν – όχι… markets) και την εκκλησία (την αποφασιστική λαϊκή συνέλευση!, τότε) – και

είδαμε πώς τους κάνανε, τους κάνουν, σαν τα μούτρα τους, αφανίζοντας τον Δημόσιο. Γιατί άλλο το κράτος κι άλλο το δημόσιο, βέβαια.

*

Και να που φθάσαμε επιτέλους στο μέλλον.

Έτσι κι αλλιώς «κανονικότητα» με τέως κανόνες μέχρι το εμβόλιο (εάν βρεθεί) δεν μπορεί να υπάρξει. Κι η εκ των πραγμάτων αναδιάταξη, ήδη εξύψωσε την Υγεία -ως κατεξοχήν τεχνικό ζήτημα!- στο βάθρο του νικητή. Γιατί εκτός των άλλων σχετίζεται (αρχαιόθεν) καλύτερα με τον φόβο, το πλέον πρόσφορο προς διαχείριση εργαλείο Ισχύος. Κι η εξουσία *των αλγορίθμων* προφανώς θα αναβαθμίσει κι άλλο τον υγειονομικό φόβο – ως τον πλέον προνομιούχο στο άμεσο μέλλον.

Με μεγάλη χαμένη την ελευθερία. Και ίσως τρίτο το καταϊδρωμένο διαδικτυακό… φλερτ – η τέταρτη μεγάλη αξία, το περί δικαίου αίσθημα, δεν φαίνεται να ενδιαφέρει για την ώρα… Οι αξίες σίγουρα αλλάζουν.

Κάπως όπως και τα futures, το διαρκώς μετατοπιζόμενο όριο του συστήματος. Γιατί από πότε ένα σύγχρονο κράτος, το αμερικανικό, το κινεζικό, το ελληνικό, ενδιαφέρεται τόσο πολύ για την υγεία των Ξενιστών που χρησιμοποιεί, των εργαλείων του; (Και όχι μόνο γιατί προτιμά βέβαια τους «υγιείς» για εργαζόμενους, αυτό στην Γερμανία είναι νομοθετημένο – η «παραγωγή» δεν είναι η δουλειά του;) Από το 1648 πάντως, τη συνθήκη της Βεστφαλίας, ή τη Γαλλική Επανάσταση που καθιέρωσε τα σύγχρονα έθνη-κράτη, δεν το ‘χαμε ξαναδεί. Και αν κρίνουμε κι απ’ την αυτοχειρία, που ανέκαθεν απαγορευόταν (η ζωή ανήκε στον θεό ή στον Βασιλιά) και τύγχανε και τιμωρίας (κατάσχεση περιουσίας, για παράδειγμα), μάλλον αυτή η τρομερή νεωτερική Μηχανή (που βέβαια, η εξουσία καθεαυτή είναι η δουλειά της) προκειμένου να προλάβει τα ιικώς χειρότερα -ακόμη και την επιδημική απελπισία του πληθυσμού- αναλαμβάνει πλέον τις ευθύνες της: εδώ κυριολεκτούμε. Αυτή και θα κηρύσσει με

διαγγέλματα το Δικαίωμά της στη ζωή και τον θάνατο των υπηκόων, θα απαγγέλλει τις ελευθερίες τους («πρόκειται για πόλεμο» είπαμε), και θα ολοκληρώνει τσάτρα-πάτρα τον εργασιακό/τεχνικό τους προορισμό. Γιατί εκεί που ο θάνατος και η θνητότητα για τις θρησκείες ήταν ένα λάφυρο, σήμερα για την τεχνο-επιστήμη αποτελεί *απλώς τεχνικό ζήτημα*. Που οφείλει να επιλύεται. Και χωρίς καν να προνοεί κανείς πρώτα για τη σύγχυση παραλογισμού και αρρώστιας. Ή έστω μηχανικής υπερβολής ενός πολιτισμού ολόκληρου.

Οπότε το μέλλον του Κράτους, ελλείψει άλλου θεσμού (μην ξεχνάμε ότι ούτε η τεχνητή νοημοσύνη ούτε οι γνωστές πέντε Tech Giants θεσμίζονται), διαγράφεται εκ νέου λαμπρό. Ακόμη και η εργαλειοποιημένη παγκοσμιοποίηση («ο αμερικανικός 20ός αιώνας» κατά Κλίντον) τηρεί στάση αναμονής στη συμπληρωματική βέβαια επέλασή του.

Αυτό δεν θα κόψει -με τις περίεργες κεντρικές τράπεζες- το νέο «άπειρο» χρήμα, μετά το θεόσταλτο ξεφούσκωμα; Αυτό και θα το μοιράσει στους ημέτερους. Αυτό δεν θα επανεκκινήσει τα νέα, γιατί περί αυτού πρόκειται, Χρέη; Από τη μελλοντική! –reset στην κακοπληρωμένη- εργασία πάλι, προφανώς.

Τα φέρετρα κι οι αναπνευστήρες δηλαδή, κι ακόμη περισσότερο η εικονοποίηση του θανάτου, του(ς) άνοιξαν την όρεξη.

*

Ναι αλλά σε ένα *υπερχρεωμένο* στη σκοτεινή ύλη μέλλον, ποια θα είναι η ζήτηση μετά την ουρανοκατέβατη, παγκόσμια καραντίνα που επέφερε η Covid-19; Θα «ξέρουν» τα χρηματιστήρια να την προεξοφλούν ή ο ρόλος τους δεν θα είναι πια ο ίδιος; Αυτά και άλλα ερωτήματα, μας κάνουν να πιστεύουμε το αντίθετο από αυτά που «προβλέπουν» οι συνωμοσιολόγοι, οι ντετερμινιστές κι οι θεολόγοι. *Γιατί όσο οπορτουνιστής είναι ο SARS–CoV-2, και είναι, τόσο οπορτουνιστική είναι και θα είναι και η Οικονομία*.

Γιατί μπορεί καλύτερη ευκαιρία για ορισμένους (αλλά αυτό συμβαίνει πάντοτε) από την εκμετάλλευση μιας πανδημίας για το

2020 να μην διαφαινόταν… Μια και η αθεράπευτη κρίση υπερσυσσώρευσης συνεχίζει ακάθεκτη (δεν αρκούσε να επαναληφθεί το 2008), και τα ποσοστά κέρδους κάποιων πολλών έγλειφαν πάτο (αντίθετα οι Λάρρυ Πέιτζ μέχρι πού να φτάσουν τον δείκτη;), και επιπλέον το εμπόρευμα/χρήμα εδώ και μια διετία διαπραγματεύεται με αρνητικά επιτόκια και πρόσημα… Οπότε με ένα ξεφούσκωμα και μια ιού θέλοντος *καταστροφή και χρεών και κεφαλαίου και εργασίας*, θα γίνει reset χωρίς πολλά-πολλά. Απλώς ο καπιταλισμός δεν μας είχε συνηθίσει να ζητάει λίγες διακοπές πρώτα. (Κι έρχονται σίγουρα κι άλλες επιδημίες – η μπίζνα αυτή έχει μέλλον). Ιδίως εξαιτίας ενός τόσο δα «αόρατου» και άγνωστου μη έμβιου όντος, με μάλλον μέτρια επικινδυνότητα.

*

Μέχρι να ορθοποδήσει η «μερική κανονικότητα», η καχυποψία για τον μολυσμένο διπλανό, η ψιλοαπαγόρευση για ομαδοποιήσεις και πλήθη, επιβάλλεται. Θα είναι παρούσα.

Γιατί και πού να τα βάλεις με τον συνεχώς μεταλλασσόμενο κορωνοϊό, ενός εξ αποστάσεως διαδικτυακού καπιταλισμού; Την ακατάσχετη οπτικοποίησή του.

Εδώ όμως φθάσαμε σε μια μικρή αλήθεια. Που αφαιρεί όλα τα επιχειρήματα όχι μόνο από τους ντετερμινιστές αλλά κι από τους παραζαλισμένους απ’ τον εργαλειοποιημένο φόβο θανάτου. Ποια «Μπίλντερμπεργκ» και ποιο «Νταβός» θα ρίσκαρε ποτέ, για μια επείγουσα έστω αναδιάρθρωση, τη γενίκευση ενός πιθανού ανεξέλεγκτου διαλόγου (σε ζητήματα «ζωής και θανάτου» – κι όχι κατ’ ανάγκη με τα κέντρα εξουσίας), στα restart και τα reset της επόμενης μέρας;

Ιδίως τώρα που οι οικόσιτοι έχουν επιτέλους χρόνο – ακόμη και για να σκέπτονται.

*

Βέβαια, οπωσδήποτε εξακολουθούν να υπάρχουν γύρω μας πολλά και

χειρότερα δεινά από αυτά της Covid-19. Δεν άλλαξε ο κόσμος σε δυο μήνες. Σίγουρα και σωματικά, και σπλαγχνικά.

Από όλα τα «*δεινά*» όμως, το *δεινότερον* ήταν και είναι ο άνθρωπος. Οι ίδιες του οι κατασκευές-τιμωροί. Οι κατασκευές του οι θεοί. Η αχώνευτη θνητότητά του. Η αναίδεια κι η απληστία του απέναντι στη φύση, κι η ακόμα πιο αχώνευτη φθορά του.

Κι όπως ο δούλος έτρεμε κάποτε μπροστά στον θάνατο, έτσι και ο δυνάμει ελεύθερος θα έχει να δώσει καινούριες μάχες τους επόμενους καιρούς: ευκαιρίας δοθείσης.

Μήπως και καθιερώσει τον δικό του δημόσιο χώρο.

**Αθήνα, 30 Απριλίου 2020**

* Τελευταίο του βιβλίο το «ΟΜΟΚΕΝΤΡΑ και Εφαπτόμενα» (εκδ. Βιβλιοπέλαγος, 2019).

---

# Εβίβα, Περικλή…

**του Νίκου Κατσιαούνη**

Μια παλιά ιστορία μας αφηγείται πως, όταν κάποτε μια μαινόμενη πυρκαγιά έκαιγε τη ζούγκλα, όλα τα ζώα έτρεχαν κακήν κακώς πανικόβλητα για να σωθούν από τις θανατηφόρες φλόγες. Όμως ένα μικρό πουλί, ατρόμητο μπροστά στον κίνδυνο, ένα μικρό κολιμπρί, μετέφερε με το μικροσκοπικό του ράμφος λίγο νερό και το έριχνε στη φωτιά. Όταν τα άλλα ζώα, παραξενεμένα από την αυταπάρνηση και το μάταιο του αγώνα του, του μήνυσαν ότι δεν ωφελούσε σε τίποτα αυτό που έκανε, η απάντηση που τους έδωσε ήταν ότι έπραττε αυτό που του αναλογούσε. Αυτή ήταν η δική του συνεισφορά, η δική του αντίσταση. Ένα τέτοιο κολιμπρί, όμοιο με αυτό της ιστορίας, είναι και ο Περικλής Κοροβέσης για την

εποχή μας. Ένα κολιμπρί που μετέφερε τη δική του αλήθεια και αποπειράθηκε να την επικοινωνήσει και να τη συνδιαμορφώσει με όλους εμάς.

Ο Περικλής Κοροβέσης ανήκε στην πλευρά των αιρετικών της ιστορίας, με το μέρος εκείνων που πάντα έβλεπαν με κακό μάτι τις εξουσίες. Όλες τις εξουσίες – ανεξαρτήτως είδους, χρώματος ή απόχρωσης. Από τα μικράτα του ακόμη πήρε διαζύγιο με καθετί που καταδυναστεύει τον άνθρωπο. Από τότε που η μνήμη της παιδικής του ηλικίας μάτωσε από την εικόνα των κομμένων κεφαλιών των ανταρτών που οι αλαλάζοντες νικητές περιφέραν στην πλατεία του Αργοστολίου, ο Κοροβέσης αφαίρεσε τη λέξη εξουσία απ' το γλωσσάρι του. Και αυτή δεν λησμόνησε να του δείξει το φριχτότερο πρόσωπό της. Δεν είναι μόνο αυτά που μας αφηγήθηκε στους τυραννοκτόνους Ανθρωποφύλακές του. Υπάρχουν και άλλα…

Όμως, ο ίδιος αποφάσισε διαφορετικά για τον εαυτό του. Εκ φύσεως και πεποιθήσεως αντιεξουσιαστής, υπήρξε γαλαντόμος σε ό,τι έκανε. Στους φίλους του, στις γυναίκες, στα κείμενά του, στα βιβλία του, στους αγώνες, στους συντρόφους, στους αντιπάλους και τους εχθρούς του. Κι όταν μπούκωνε από τη συνάφεια του κόσμου και των συναναστροφών την καθημερινή ανοησία, τότε απομονωνόταν με τους δικούς του ήρωες, αυτούς που ανακάλυπτε στα βιβλία του, στις αφηγήσεις των μεγάλων παραμυθάδων και στα οράματα των φιλοσόφων. Υπήρξε δεινός και απαιτητικός αναγνώστης, με ευρεία παιδεία και καλλιέργεια, και με μια ακριβή και σπανίως λαθεύουσα μνήμη. Συνήθιζε να λέει ότι η βιβλιοθήκη του συμβόλιζε τον οβολό της ανθρωπότητας στον ίδιο, το κληροδότημά της για να γίνει καλύτερος άνθρωπος.

Η ενασχόληση με τα κοινά για τον Κοροβέση μετουσιωνόταν σε καθημερινό βίωμα και εμπειρία.Οι ιδέες που πρέσβευε ήθελε να περνούν τις εξετάσεις της εφαρμογής τους στο εδώ και τώρα, να γίνονται έργα και δράση. Αυτές αποτελούσαν το έρμα του, τον οδοδείκτη στο πράττειν του βίου του. Δύσκολα θα τον τσάκωνες να κοροϊδεύει με αυτά. Η ουτοπία θα πρέπει να χτίσει τα οχυρά της στο εντεύθεν της πραγματικότητας, στον παρόντα χρόνο, για

να μπορέσει να την υπερβεί. Και ο Περικλής το ήξερε αυτό. Και ήταν πάντα παρών. Ποτέ δεν έλειψε. Από διαφορετικά μετερίζια κάθε φορά, με το σώμα και την πένα του, και πάντα με την ίδια ορμή και σθένος. «Αν ενεργείς σε μια κοινωνία, τότε γίνεται δικιά σου», είπε κάποτε.

> *Και ο ίδιος ήθελε να δρα με τους ανθρώπους, να παλεύει και να οργίζεται μαζί τους, να τσατίζεται και να αγανακτεί, να ερωτεύεται και να χωρίζει, να οσμίζεται την ανθρωπίλα και να αφουγκράζεται προς τα πού πνέει ο άνεμος.*

Έτσι επικοινωνούσε ο Κοροβέσης. Τα υπόλοιπα είναι για τους ψοφοδεείς πολιτικάντηδες της κακιάς ώρας. Επέμενε να στηρίζει και να αναδεικνύει όσα ξέφευγαν του κανόνα, όσα ξεβόλευαν από το χασμουρητό της κοινωνικής νηνεμίας. Και στήριζε εμπράκτως, όχι μόνο με τα λόγια. Και πολλάκις με προσωπικό κόστος. Όπου διέκρινε μια εστία ανυπακοής, έσπευδε κι ο ίδιος να σηκώσει γροθιά, να δηλώσει παρών. Κι ας μη συμφωνούσε σε όλα. Του αρκούσε που έβλεπε τη φλόγα αναμμένη. Οι σπόροι υπάρχουν, πρέπει να τους καλλιεργήσουμε για να φυτρώσουν και να αποδώσουν καρπούς. Υπήρξε ζηλωτής σε αυτό. Στις μικρές νησίδες, στις μικρές κοινότητες που με νύχια και με δόντια και σε πείσμα των καιρών κρατούν την ιδέα της ελευθερίας ψηλά, σε αυτό ήλπιζε ο Κοροβέσης. Εκεί έπαιζε τα ρέστα του.

Ο Περικλής ούτε παρασημοφορήσεις ήθελε, ούτε τιμές, μήτε γαλόνια. Με αυτά είχε ξεμπερδέψει προ πολλού. Καταλάβαινε τη ματαιότητά τους. Και βουλευτής, όταν εξελέγη, έβγαλε τη γλώσσα ουκ ολίγες φορές στον καθωσπρεπισμό των βουλευτικών εδράνων. Εξάλλου δεν εισήλθε του κοινοβουλίου για να αλλάξει τον κόσμο. Ήξερε ότι αυτά δεν γίνονται από τα πάνω έδρανα. Ο ίδιος δεν βολευόταν ούτε με τις βεβαιότητες ούτε με τις σωτηριολογικές συνταγές για την αλλαγή του κόσμου. Αδογμάτιστος και αεί εξεγερμένος, βλάσφημος με τις ομολογίες πίστεως, γοητευόταν περισσότερο από την ανυπακοή της Εύας η οποία δεν αρκέστηκε στον μισό Παράδεισο και τόλμησε να τον διεκδικήσει ολόκληρο. Δύσκολο να του περάσεις χαλινάρια. Προτιμούσε να δραπετεύει

στους δικούς του παράλληλους και εκεί να στήνει το δικό του γλέντι, τη δική του επανάσταση. Με γέλιο, χορό, πιοτό και τραγούδι. Ποθούσε να εξερευνήσει την ποιητικότητα του κόσμου, την τραγικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, που πάντα θα ξεφεύγει των αδήριτων νόμων της ιστορίας και της κομπορρημοσύνης των φαφλατάδων ορθολογιστών.

Ο Περικλής Κοροβέσης ήδη έχει αφήσει έντονη την περπατησιά του. Η μαχητική του αρθρογραφία, ο ανυποχώρητος ακτιβισμός του, η πνευματική του εγρήγορση, η λογοτεχνική του καλαισθησία, αποτελούν μια παλλόμενη παρακαταθήκη. Για όσους είχαμε την τύχη να επικοινωνήσουμε μαζί του, ο Περικλής θα αναβιώνει τον άνθρωπο του εξεγερμένου ρομαντισμού, αυτόν που αποπειράθηκε να διαρρήξει την ασυνέχεια ανάμεσα στο πραγματικό και ιδεατό και να αποδώσει μέσω της ουτοπίας στον κόσμο την ποίησή του. Αυτό νομίζω ότι ήταν το καλύτερό του μυθιστόρημα, καταπώς έγραψε και ο αγαπημένος του φίλος Γιώργος Σταματόπουλος.

«Γι’ αυτό σου λέω, ξέρω πώς θα είναι ο θάνατος, μια απλή βραδιά όπως όλες οι άλλες». Έτσι έκλεινε ένα ποίημά του ο Περικλής. Κάπως έτσι φαντάστηκα ότι θα ήταν και η στιγμή που αποφάσισε να αναχωρήσει για να ξαναχτίσει αλλού νέους ανεμόμυλους. Τον φαντάστηκα να πίνει την τελευταία γουλιά ουίσκι, να σχηματίζει το χαρακτηριστικό του παμπόνηρο μειδίαμα, και να μας ψιθυρίζει κλείνοντας την πόρτα: Dixi et salvavi animam meam.

Εβίβα, Περικλή. Στην υγεία σου, σύντροφε. Μας έμαθες πολλά. Σε ευχαριστούμε για όλα…

Venceremos…